

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти Бакалавр

на тему

**«ІСТОРИКО - КУЛЬТУРНІ ОБ'ЄКТИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ ТА ЇХ РОЛЬ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»**

Виконав: здобувач вищої освіти

3 курсу, групи Тур-32сп

спеціальності 242 Туризм

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Туризм

Колдра Марія Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник к.е.н, в. о. доцента Ірина ДИДІВ

(наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: Володимир ХУДОБА

(ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
туризму
(назва кафедри)

(підпис)
Оксана КРУПА
(ім'я, та прізвище)

“ ”

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Колдрі М. В.

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Історико - культурні об'єкти Івано-Франківської області та їх роль у туристичному бізнесі»

Керівник роботи к.е.н, в. о. доцента Дидів І. Б.

(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «30» грудня 2022 р. №452/к-с.

2. Строк подання здобувачем роботи 5 червня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України та Постанови Кабінету Міністрів України, дані Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Івано-Франківській області, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, Інтернет ресурси та інші інформаційні дані

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження історико-культурних об'єктів

1.1. Основні теоретичні засади дослідження історико-культурних об'єктів та їх використання у туристичній діяльності

1.2. Загальна характеристика та класифікація історико-культурних об'єктів

1.3. Методи дослідження історико-культурних об'єктів

Розділ 2. Сучасний стан і розвиток історико-культурних об'єктів

2.1. Міжнародний досвід та світові тенденції використання історико-культурних об'єктів

2.2. Сучасний стан та проблеми розвитку історико-культурних об'єктів

2.3. Особливості використання історико-культурних об'єктів

2.4. Охорона навколишнього середовища

Розділ 3. Перспективи розвитку історико-культурних об'єктів

3.1. Переваги та перспективи розвитку історико-культурних об'єктів

3.2. Роль інноваційно-інвестиційних програм для розвитку історико-культурних об'єктів

Розділ 4. Охорона праці

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі

4.2. Пожежна безпека

4.3. Інструкція з охорони праці

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, схеми

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання

«30» січня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	30.01.2023	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 08.02.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 03.03.2023	
4.	Написання II розділу	до 07.04.2023	
5.	Написання III розділу	до 05.05.2023	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 26.05.2023	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 05.06.2023	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 08.06.2023	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедру	до 16.06.2023	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	27.06.2023	

Здобувач вищої освіти _____ (підпис)

Марія КОЛДРА
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис)

Ірина ДИДІВ
(ім'я та прізвище)

УДК 338.483.12(477.86)

Кваліфікаційна робота: 70 сторінки текстової частини, 6 рисунків, 4 таблиці, 53 літературних джерел.

Колдра М. В. «Історико - культурні об'єкти Івано-Франківської області та їх роль у туристичному бізнесі». Кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Львів: ЛНУП, 2023. 70 с.

У роботі розглянуто теоретико-методичні засади дослідження історико-культурних об'єктів та їх використання у туристичній діяльності, подано загальну характеристику та класифікацію історико-культурних об'єктів та описано методику дослідження історико-культурних об'єктів.

Надано оцінку сучасного стану і розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області, наведено приклади міжнародного досвіду та світових тенденцій використання історико-культурних об'єктів. Проаналізовано сучасні тенденції та особливості використання історико-культурних об'єктів та визначено проблеми, які виникають при розвитку історико-культурних об'єктів.

На основі результатів досліджень наведено переваги та перспективи розвитку історико-культурних об'єктів. Охарактеризовано роль інноваційно-інвестиційних програм для розвитку історико-культурних об'єктів у Івано-Франківській області.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	7
1.1. Основні теоретичні засади дослідження історико-культурних об'єктів та їх використання у туристичній діяльності.....	7
1.2. Загальна характеристика та класифікація історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області.....	13
1.3. Методи дослідження історико-культурних об'єктів.....	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	25
2.1. Міжнародний досвід та світові тенденції використання історико-культурних об'єктів	25
2.2. Сучасний стан та проблеми розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області.....	29
2.3. Особливості використання історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області.....	36
2.4. Охорона навколишнього середовища.....	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	44
3.1. Переваги та перспективи розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області.....	44
3.2. Роль інноваційно-інвестиційних програм для розвитку історико-культурних об'єктів.....	47
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ.....	54
4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі.....	54
4.2. Пожежна безпека.....	57
4.3. Інструкція з охорони праці	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи. Івано-Франківська область в Україні відома своєю багатою культурною спадщиною та захоплюючими природними ландшафтами, які приваблюють відвідувачів з усього світу. Область розташована у західній частині країни, має глибоку історію, яка охоплює різні етапи розвитку України. У його межах можна відкрити виняткові архітектурні дива, музеї, храми, фортеці, стародавні села та багато інших місць, які свідчать про різноманітний історичний досвід нашого народу. Дослідження та збереження цих об'єктів є важливою складовою культурно-гуманітарного розвитку регіону. Однак не менш важливим аспектом є роль, яку відіграють історичні та культурні об'єкти в індустрії туризму. Івано-Франківська область має величезний потенціал для розвитку туризму, пропонуючи відвідувачам можливість на власні очі побачити надзвичайні пам'ятки минулого, зануритися в атмосферу старовини та зануритися в культурну спадщину українського народу. Відвідування історичних і культурних місць сприяє зростанню туристичного попиту, створює можливості для працевлаштування та сприяє розвитку інфраструктури. Завдяки цим ініціативам регіон може використовувати свої історичні та культурні надбання, підвищуючи процвітання туристичного сектору та загальний соціально-економічний розвиток.

Проте, для досягнення повного потенціалу туристичного бізнесу в Івано-Франківській області, необхідно провести детальне дослідження історико-культурних об'єктів, їх ролі в туристичній привабливості та впливу на економіку регіону такі науковці, як Л. Безручко, О. Гончаров, Ю. А. Дослідження щодо використання пам'яток історії та культури для розвитку туризму проводили Роїк, В. Данилюк, М. Ісаєнко, І. Крупа, К. Поливач, Л. Савранчук та ін. [4]. Крім того, дослідження історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області проводили К. Поливач, Г. Гуменюк, Л. Савранчук, Т. Маланюк, Н. Паньків та інші дослідники [5, 15, 23, 25, 27].

Об'єктом є історико-культурні об'єкти Івано-Франківської області.

Предметом є механізм використання об'єктів історико-культурної спадщини Івано-Франківської області у туризмі .

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей використання історико-культурної спадщини Івано-Франківської області у туризмі.

Основними **завданнями** що виникають з даної мети є:

- визначення основних теоретичних засад дослідження історико-культурних об'єктів та їх використання у туристичній діяльності;
- загальна характеристика та класифікація історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області;
- дослідження міжнародного досвіду та світових тенденцій використання історико-культурних об'єктів;
- опис сучасного стану та проблем розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області;
- дослідження особливостей використання історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області;
- дослідження переваг та перспектив розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області;
- вивчення ролі інноваційно-інвестиційних програм для розвитку історико-культурних об'єктів.

Методи дослідження. У дослідженні використовується діалектичний підхід для вивчення взаємозв'язків між різними феноменами дослідження. Він використовує аналітичні та синтетичні методи для деконструювання досліджуваних явищ і процесів на їх складові елементи для ретельного дослідження. Статистичний метод використовується для кількісної оцінки впливу окремих факторів на кінцевий результат. Крім того, графічний метод використовується для представлення результатів дослідження за допомогою наочних посібників, таких як малюнки та таблиці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Основні теоретичні засади дослідження історико-культурних об'єктів та їх використання у туристичній діяльності

Туризм є одним із секторів, що найбільш швидко розвиваються в сучасному світі, відіграючи значну роль в економічному, соціально-культурному та екологічному прогресі. У сфері туристичного продукту історико-культурні об'єкти посідають основне місце, репрезентуючи архітектурну, культурну та історичну спадщину країни. Ці об'єкти служать свідченням минулих епох, спадкоємцями стародавніх цивілізацій і мистецькими скарбами, що містять величезний потенціал для розвитку туризму.

У наш час історико-культурні об'єкти набули величезної популярності серед туристів, які прагнуть унікальних вражень, прагнуть зануритися в суть минулих епох, прагнуть дослідити культурні багатства різних народів. Їх використання у сфері туризму має надзвичайний потенціал для стимулювання економіки, сприяння працевлаштуванню та покращенню якості життя місцевих громад. Отже, вивчення історико-культурних об'єктів у контексті туризму стає актуальним завданням з кількох причин.

По-перше, зростаючий попит серед туристів на культурні зустрічі та автентичний досвід змушує країни та регіони зберігати свою історичну та культурну спадщину, одночасно формулюючи ефективні стратегії для її використання. По-друге, економічний потенціал історико-культурних об'єктів туристичної індустрії може внести значний внесок у регіональний розвиток та залучити інвестиції, таким чином створюючи додаткові можливості для зростання. На зближення цих двох сфер вплинуло кілька факторів, головними з яких є:

- зростання культурного капіталу внаслідок підвищення рівня освіти;
- поширеність постмодерної культури споживання, яка робить сильний акцент на особистісному зростанні та розвитку;
- зростання значення нематеріальної культури та ролі образності та атмосфери;
- покращена мобільність, що полегшує доступ до різноманітних культур.
- збільшення доступності інформації про різні культури завдяки розвитку технологій;
- поява нових націй і регіонів, які прагнуть створити та продемонструвати свою унікальну ідентичність;
- актуальне питання фінансування культури, зумовлене зростаючими культурними запитами населення та поширенням закладів культури [30].

Починаючи з 1960-х років, культурний туризм був визначений міжнародними установами як спосіб збереження спадщини. «Доктрина культурного туризму» [43]. слідувала за еволюцією економічних догм, трансформацією інституційного поняття культури та розширенням концепції спадщини, але вона залишається зосередженою на ідеї, що туризм буде аполітичним явищем, вектором культурних обмінів та економічних надходжень.

У найширшому розумінні природна і культурна спадщина належить усім людям. Кожен з нас має право відповідально розуміти, цінувати та зберігати ці універсальні цінності.

Спадщина, будь то природне або культурне середовище, є широким поняттям, що охоплює багато аспектів. Вона включає ландшафти, історичні пам'ятки, природні та архітектурні об'єкти, а також аспекти біорізноманіття, колекцій, традицій та знань. Спадщина відображає довгу історію розвитку і є основою національної та місцевої ідентичності, а також активно впливає на сучасне життя. Вона є динамічною точкою відліку і позитивним інструментом для розвитку та обміну. Унікальна спадщина та колективна пам'ять кожного

місця та спільноти є невіддільною і важливою основою для сучасного і майбутнього розвитку.

У період зростаючої глобалізації захист, збереження, інтерпретація та презентація спадщини та культурного розмаїття кожного місця чи регіону є важливою проблемою для всіх і всюди. Однак управління цією спадщиною в рамках визнаних і відповідних міжнародних рекомендацій зазвичай є відповідальністю приймаючих громад.

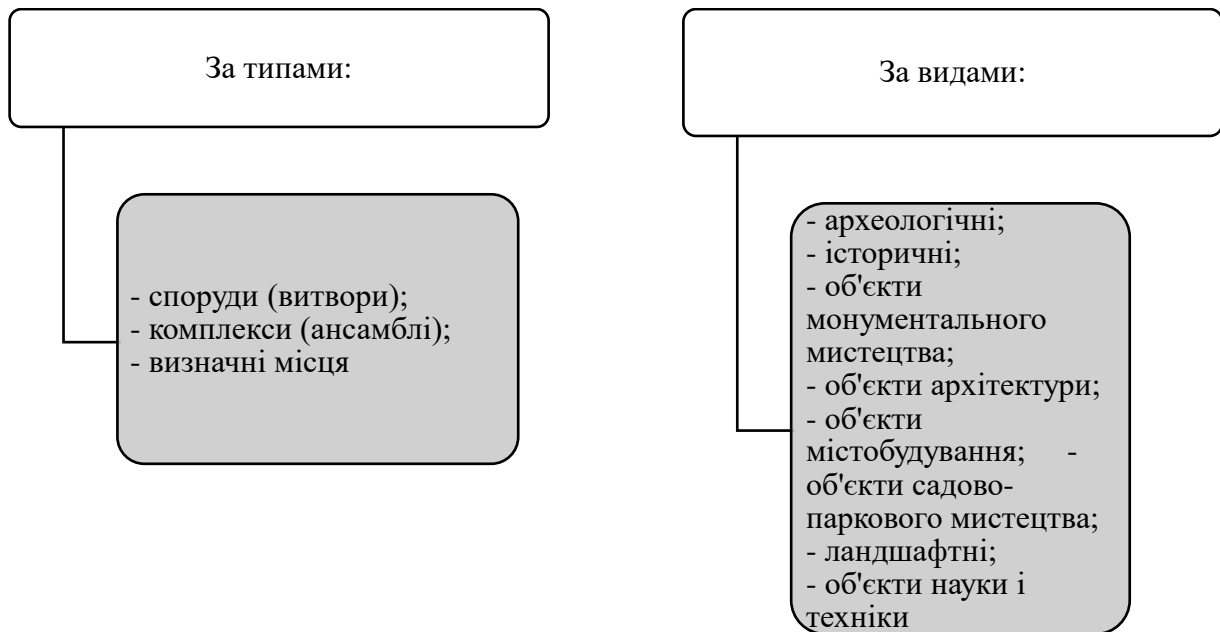
Питанням історико-культурної спадщини присвячено багато праць науковців. Поняття «культурна спадщина» не має єдиного трактування як у науковій, так і у спеціальній літературі. Це призводить до складної ситуації, оскільки відсутність чіткого визначення сутності «культурної спадщини» ускладнює визначення її об'єктів та розуміння їх ролі у туристично-економічному співробітництві.

За словами О.Р. Копієвської, історико-культурна спадщина охоплює «сукупність матеріальних і духовних культурних здобутків суспільства, його історичний досвід і соціальний капітал, що зберігається в національній пам'яті» [11]. До категорії спільного надбання людства О. Мельничук відносить такі об'єкти, як відкрите море, космічний простір, Антарктиду. Вона також припускає, що культурна спадщина може належати не лише людству в цілому, а й окремим народам, націям і спільнотам [19, с. 95].

І. Мартиненко розрізняє два аспекти культурної спадщини. Перший аспект стосується міжнародної співпраці в дослідженні космосу та морського дна, що є спільною культурною спадщиною. Другий аспект зосереджується на цінностях і значенні кожної культури, що призводить до висновку, що всі культури є невіддільною частиною спільної спадщини людства [17].

Конвенція ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» дає визначення «культурної спадщини» як «пам'ятки (такі як архітектурні твори, монументальні скульптури та живопис, елементи та споруди,

що мають археологічне значення, написи, печери та групи елементів, що мають виняткову універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки), ансамблі (групи будівель, ізольованих чи пов'язаних, чия архітектура, єдність або зв'язок із ландшафтом має видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва), або наука) і об'єкти (місця, створені людьми або поєднанням людських і природних факторів, а також території, включаючи археологічні об'єкти, які мають виняткову універсальну цінність з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології)» [10].

Рис. 1.1. Класифікація об'єктів культурної спадщини

Джерело: сформовано автором на основі [26]

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» об'єкти культурної спадщини поділяються на (рис. 1.1) [26]:

1. За типами об'єкти:

– Споруди (витвори) - це твори архітектури, інженерного мистецтва, монументальної скульптури та монументального малярства, археологічні об'єкти, печери зі свідченнями життєдіяльності людини, будівлі або приміщення,

які мають автентичні свідчення про визначні історичні події, життя та діяльність відомих осіб.

Комплекси (ансамблі) - це сукупності окремих або поєднаних об'єктів культурної спадщини, які мають визначену топографічну структуру.

Визначні місця - це зони або ландшафти, які мають природно-антропогенні витвори та зберігають цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового або художнього погляду.

2. За видами: 3

– Археологічні об'єкти - це нерухомі об'єкти культурної спадщини, які містять рештки життєдіяльності людини. Серед них визначними прикладами є городища, кургани, залишки стародавніх поселень, стоянки, укріплення, військові табори, виробничі майданчики, іригаційні споруди, шляхи, місця поховання, місця поклоніння, мегаліти, печери, наскальні малюнки, шари історичної культури. значення, поля, де відбувалися давні битви, і пов'язані з ними мобільні артефакти. Ці об'єкти, розташовані під поверхнею Землі або під водою, служать безцінними джерелами інформації про походження та розвиток людської цивілізації.

До історичних об'єктів належать будинки, споруди, архітектурні комплекси (ансамблі), окремі могили, некрополі, місця масових поховань, місця бойових дій, місця загибелі воїнів, а також військові кораблі, судна із залишками військової техніки, зброї тощо. Такі об'єкти переплітаються зі знаковими історичними подіями, життям і діяльністю видатних людей, культурою і побутом різних народів.

Об'єкти монументального мистецтва - це твори образотворчого мистецтва, як самостійні, так і пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками, що входять у складені комплекси (ансамблі).

Об'єкти архітектури - це окремі будівлі, архітектурні споруди, які збереглися в автентичному стані і характеризуються певною культурою, Об'єкти містобудування включають історично сформовані центри населених місць, вулиці, квартали, площі, комплекси (ансамблі) з збереженою планувальною і просторовою структурою та історичною забудовою. Вони можуть також включати залишки давнього розпланування та забудови, які відображають певні містобудівні ідеї.

Об'єкти садово-паркового мистецтва являють собою поєднання паркового будівництва з природними або створеними людиною ландшафтами.

Ландшафтні об'єкти включають природні території, які мають історичну цінність.

Об'єкти науки й техніки охоплюють унікальні промислові, виробничі, науково-виробничі, інженерні, інженерно-транспортні, видобувні об'єкти, що відображають рівень розвитку науки й техніки певної епохи, певних наукових напрямків або промислових галузей.

Ефективне управління вимагає інтелектуального та емоційного підходу, який поважає цінності спадщини, корінні громади, ландшафти, культуру, інтереси місцевої громади та власників історичних пам'яток. Хартія туризму, міжнародний документ, ратифікований на VI сесії Генеральної Асамблеї ЮНВТО в Софії 22 вересня 1985 року, окреслює принципи, що регулюють відносини між державами у сфері туризму. Ці принципи включають визнання туризму як засобу культурного обміну, стійке управління спадщиною та туризмом, надання збагачуючого досвіду на культурних об'єктах, залучення приймаючих громад до розвитку туризму, забезпечення переваг для місцевих громад, а також захист і примноження природних і культурних активів.

Аналіз наукових праць висвітлює дві ключові ідеї, що характеризують сучасні дослідження туризму. Перший наголошує на туристичній культурі як на локалізованому динамічному процесі, який адаптує та привласнює глобальне

явище. Туристичні напрямки, особливо ті, що наголошують на культурній спадщині, виділяють місця, які служать маркерами для туристів і символами гордості, інтеграції та єдності для місцевих громад. Друга ідея стосується подвійної природи культурного туризму. Він розглядається як багатогранна сфера, що охоплює виклики та проблеми культури туризму як на місцевому, так і на глобальному рівнях. Культурний туризм випливає з історичних коренів, які інформують про його досвід, знання та майстерність. Він не визначається лише стандартизованими очікуваннями потенційних споживачів, а скоріше відображає інтелектуальні та справедливі якості, пов'язані з альтернативними формами туризму.

Вивчення історико-культурних об'єктів має важливе значення для розвитку туризму та збереження культурної спадщини в регіоні. Дослідження їхньої історії, архітектури, культурного значення та впливу на суспільство допомагає зберегти та увічнити їх цінність. Використання історико-культурних об'єктів у рамках туристичної діяльності сприяє регіональному економічному зростанню, оскільки вони приваблюють туристів, які прагнуть глибшого розуміння культурної спадщини та унікального досвіду.

1.2. Загальна характеристика та класифікація історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області

Івано-Франківська область відома своєю багатошаровою історією, яка знаходить своє відображення у різноманітних історико-культурних об'єктах. Вона має національне розмаїття, оскільки на її території зустрічаються сліди різних етнічних груп та культурних традицій. Область містить міста з багатовіковою історією, архітектурні пам'ятки, культові споруди, музеї, національні парки та інші унікальні об'єкти.

Варто зазначити, що у області є шість міст, що згадуються в давньоруських літописах. Це міста Тисмениця, Снятин, Городенка, Тлумач, Коломия.

Найбільшим культурним та економічним центром краю є обласний центр Івано-Франківськ, історія якого налічує понад три з половиною сторіччя. Важливим культурним і духовним осередком краю є місто Коломия, третє за населенням після Івано-Франківська і Калуша [22].

В області розвинені різні види художніх народних промислів. Під руками різьбярів, гончарів, мосяжників, ткачів народжуються мистецькі вироби, що розходяться по світу. Визнаним центром гуцульського мистецтва є Косів, де працює мистецький ярмарок.

Івано-Франківська область відома своєю багатозаровою історією, яка знаходить своє відображення у різноманітних історико-культурних об'єктах. Вона має національне розмаїття, оскільки на її території зустрічаються сліди різних етнічних груп та культурних традицій. Область включає в себе міста з багатовіковою історією, архітектурні пам'ятки, культові споруди, музеї, національні парки та інші унікальні об'єкти.

Наразі державою охороняється 1360 пам'яток архітектури, включаючи 87 пам'яток національного значення. Більшість з них являють собою дерев'яні й кам'яні будівлі, а також житлові та громадські споруди. Ці пам'ятки зосереджені, в основному, в 31 історичних містах [3].

У загальному історико-культурні об'єкти області можна поділити на такі групи:

- архітектурні пам'ятки: до цієї категорії входять старовинні церкви, костели, фортеці, палаці, замки та інші споруди, що мають велику історичну та архітектурну цінність.

- культові споруди: це включає храми, монастирі та інші релігійні споруди, які відображають релігійне значення та культові традиції регіону.

- музеї та виставкові центри: це місця, де зберігається та представляється науково-історична та культурна спадщина;

- пам'ятки промислового та інженерного будівництва.

Опишемо найвідоміші об'єкти історико-культурної спадщини Івано-Франківської області за цими групами.

На території Карпатського національного природного парку збереглося 9 церков будівництва XVI-XX ст., збудованих у традиційних формах, які належать до гуцульської школи – церква Різдва у смт Ворохта, дорівська церква Чуда св. Михайла, церква XIX ст. у м. Яремча, церква Анни у с. Бистрець Верховинського району, Димитрівська церква у с. Кремінцях.

У самому Івано-Франківську налічується велика кількість унікальних храмів та соборів. Це – Колегіальний фарний костел Пресвятої Діви Марії, Катедральний собор св. Воскресіння, Церква Св. Ольги і Володимира, Кафедральний Свято-Троїцький собор, Церква Святого Духа [37].

Унікальною пам'яткою є Манявський скит, який являє собою Архітектурний монастирський комплекс будівель. Згадки про заснування монастирської обителі належні кінцю XIII століття і пов'язані з двома ченцями - Іоаникієм і Пахомієм. Після руйнування Києво-Печерського монастиря монголо-татарами, ці два іноки прибули до Карпатських гір, де заснували нову монастирську обитель. Заснування монастиря в XIII столітті згадується в спогадах Івана Франка, який свідчить, що герой Тухольки Захар Беркут перебував у монастирі протягом трьох років. Князь Данило Галицький також неодноразово звертався до старців монастиря для отримання підтримки та благословення [16].

На території області збереглися 28 костелів і 4 синагоги. Костели, в основному, бароковогостилю відзначаються монументальністю і величністю. Найвизначнішими з них є костел кармелітів 1624 р. в смт Більшівцях, костел 1760 р. в м. Городенці, костел бернардинів 1735 р. в смт Гвіздець, парафіальний костел 1703 р. та костел єзуїтів 1763 р. м. Івано-Франківську та ін. фундаменти Успенського собору 1157 р. в с. Крилос та церква св. Пантелеймона 1200 р. в с. Шевченкове [9].

Що щодо замків, то Івано-Франківщина славиться оборонними фортецями, такими як Хотинська фортеця, палац Вишневецьких, Терехівський замок, Микулинецький замок, Бережанський замок, Старостинський замок, Раковецький замок тощо. Також варто згадати про велике надбання палаців у області: Палац Кшешуновичів у Більшівцях, Палац Дідушицьких у Єзуполі, Палац-садиба Гайнріха Руппа та багато інших [21].

У Івано-Франківській області функціонує кілька важливих історичних музеїв, які мають значення для всієї України. Серед них перераховуються [20]:

1. Івано-Франківський обласний краєзнавчий музей, заснований у 1940 році на базі Покутського і Жаб'ївського краєзнавчих музеїв та приватних колекцій. Знаходиться в історичній будівлі міської ратуші, і його експозиція пропонує відвідувачам пізнати історію та культуру області.

2. Івано-Франківський художній музей, розташований у ренесансній споруді Колегіального костелу XVII століття. Він має багату колекцію з понад 15 тисяч експонатів і включає два регіональні відділи: Музей-пам'ятку дерев'яної архітектури та живопису XVI–XVIII століть у Рогатині та Художньо-меморіальний музей В. Касіяна у Снятині.

3. Історико-меморіальний музей Олекси Довбуша, розташований в Івано-Франківську. Цей музей присвячений видатному гуцульському борцеві за визволення України й відображає життя та діяльність Олекси Довбуша.

4. Музей визвольних змагань Прикарпатського краю, який презентує експозицію про період сталінського терору, боротьбу Українських Січових Стрільців, УНР, ЗУНР, ОУН і УПА за незалежність України в XX столітті. Коломийський музей "Писанка" є найоригінальнішим музеєм України, який розташований у велетенській будівлі у формі писанки висотою 13 метрів. Його експозиція представляє різноманітні техніки розпису писанок та розмаїття орнаментальних мотивів української писанки.

5. Музей Івана Франка та хата-гражда в селі Криворівня Верховинського району є одним з найстаріших музеїв на Гуцульщині. Він присвячений видатному українському письменнику Івану Франку, який жив і творив у цьому селі. Музей зберігає його особисті речі, а також експонати, пов'язані з українською культурою та традиціями.

Ці музеї історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області мають велике значення як зберігачі національної спадщини та популяризатори історії та культури регіону. Вони привертають увагу туристів і дослідників з усього світу, допомагаючи зберегти та передати наступним поколінням багатство культурного надбання області.

Поміж історико-культурних надбань регіону значне місце посідають пам'ятки промислового та інженерного будівництва. Серед них варто відзначити єдині в Україні збережені солеварні кінця XIX - початку XX століття у містах Долина та Болехів. Також важливими об'єктами є пивзавод, заснований у 1767 році в місті Івано-Франківську, а також дерев'яні млини й кузні, що збереглися в різних районах області, зокрема Верховинському, Богородчанському та Долинському.

Одним з цікавих об'єктів є колишня обсерваторія «Білий слон» на горі Піп Іван у Верховинському районі. Ця споруда, яка працювала у період з 1938 до 1941 року, є найвищою будівлею в Україні, розташованою на гірському плато. Зараз українські та польські науковці спільно з державними органами обох країн звертають свою увагу на відновлення та реставрацію обсерваторії, а також на можливе майбутнє використання її у наукових та культурно-екскурсійних цілях [29].

Зіставлення в межах районів області об'єктів історико-культурного призначення зображено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Розподіл земель історико-культурного призначення в межах адміністративних районів Івано-Франківської області станом на 2021 рік

Район	Площа, км ²
Верховинський	0,0045
Галицький	0,2229
Городенківський	0,0554
Долинський	0, 1834
Калуський	0, 1280
Коломийський	0,8120
Косівський	1,2038
Надвірнянський	0,07
Рогатинський	0,2445
Рожнятівський	0,0491
Снятинський	0,1269
Тлумацький	0,007
Тисмецький	0,01860
Богородчанський	-

Джерело:[3]

Якщо порівняти площу культурно-історичних територій з кількістю історико-культурних об'єктів, можна відзначити невідповідність між ними. Велика кількість об'єктів не завжди означає велику площу. Важливою роллю в такому порівнянні відіграє видова класифікація та стан використання кожного об'єкту. До того ж відсутність переліку об'єктів, які можна використовувати в туризмі на регіональному та місцевому рівнях, ускладнює порівняння потенційного та фактичного використання культурно-історичної спадщини у туризмі.

За площею, найбільша кількість культурно-історичних територій знаходиться в містах, які мають добре розвинуту туристичну інфраструктуру та можливості використовувати ці ресурси у туристичних цілях. Схожа ситуація спостерігається у селищах міського типу, де також існує потенціал для використання культурно-історичних ресурсів. Однак, в селах складніше використовувати ці ресурси через недостатню туристичну інфраструктуру або її

відсутність. У більшості випадків, сільські території мають велику площу культурно-історичного призначення, але їх обмежені можливості для створення туристичного продукту на основі цих ресурсів [23].

Як висновок, Івано-Франківщина є важливим центром історико-культурного надбання різних типів. Регіон багатий на різноманітні пам'ятки, що охоплюють історичні, культурні, архітектурні, промислові та інженерні аспекти. Серед них можна виділити музеї, які зберігають унікальні колекції, включаючи Івано-Франківський обласний краєзнавчий музей, Івано-Франківський художній музей, Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, а також Коломийський музей «Писанка».

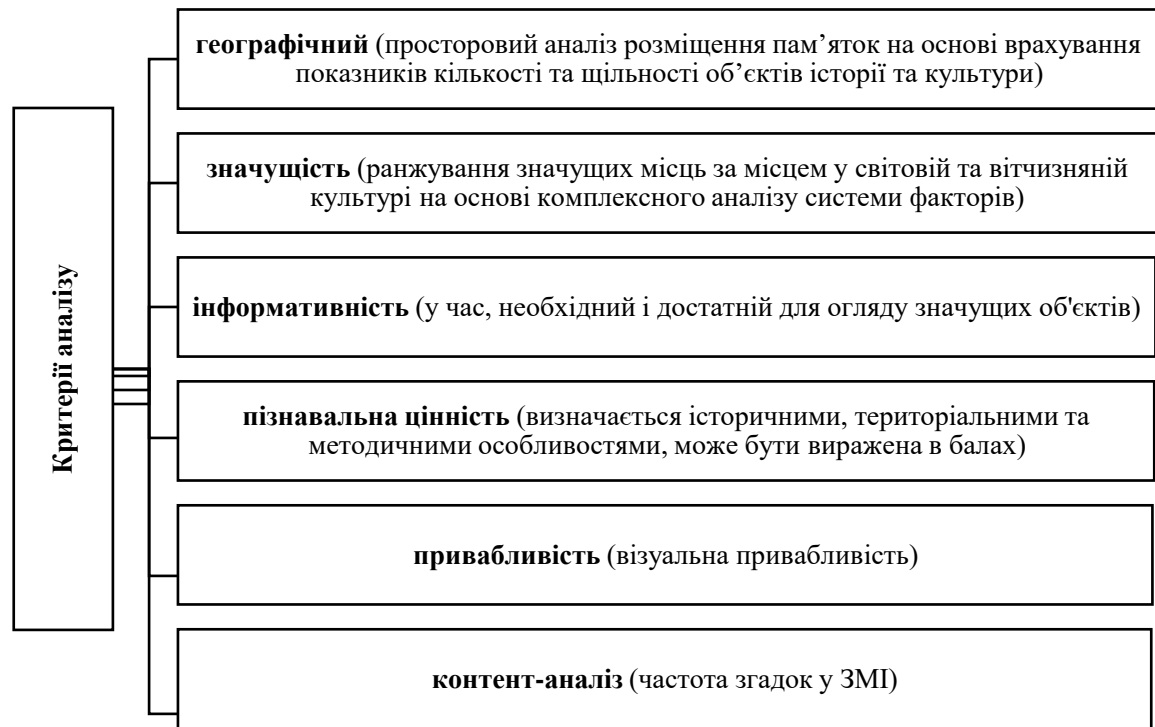
Також область славиться своїми історичними монастирями, такими як монастир, заснований Іоаникієм і Пахомієм, який згадується ще з кінця XIII століття. Крім того, Івано-Франківщина може похвалитися великою кількістю пам'яток промислового та інженерного будівництва, таких як солеварні, пивзавод, дерев'яні млини й кузні.

Враховуючи різноманітність і значущість історико-культурного надбання Івано-Франківщини, цей регіон має великий потенціал у привабливості для туристів і дослідників. Збереження та дослідження цих цінних об'єктів сприяє збереженню культурної спадщини регіону та його презентації як важливого культурного та туристичного пункту.

1.3.Методи дослідження історико-культурних об'єктів

У процесі вивчення історико-культурної спадщини регіону варто згадати про методику К. Поливач, яка була задекларована науковцем у дисертаційних дослідженнях та монографіях, у яких вона пропонує комплексні географічні методи для інтегральної оцінки культурної спадщини регіону чи регіонів [44,45]. На відміну від уже існуючих десятків методичних розробок науковців щодо

оцінки культурної спадщини за кількома критеріями (Рис. 1.2) і орієнтованих на вивчення лише її матеріальної складової, рекреаційно-туристичних ресурсів методика К. Поливача зосереджена на двох складових, за рівнем її територіального охоплення: область і район (територія планування міста). Відмінність цих підходів до територій різного рівня полягає у відмінностях критеріїв, які є основою оцінки, відповідних оціночних показників та сфер застосування.

Рис. 1.2. Критерії аналізу історико-культурної спадщини

Джерело: сформовано автором на основі [44,45]

Запропонована методика дає змогу визначити найбільш ефективні та перспективні регіони для використання історико-культурного потенціалу, визначити перспективні можливості регіону та оцінити їхню привабливість для потенційного інвестора, діагностувати проблемні регіони та проаналізувати можливі причини виникнення в них проблемних ситуацій, сприяти розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності використання історико-культурного потенціалу, створювати основу для визначення довгострокових цілей та розробки стратегії розвитку регіону, а також їх основні досягнення за

рахунок реалізації гранту, державних та регіональних програм збереження пам'яток історії та культури та розвитку туризму [44].

Для забезпечення коректності порівняння регіонів, окрім загальних статистичних показників кількості історико-культурних туристичних об'єктів, які, зазвичай, представлені у державних реєстрах пам'яток окремої країни, автори також використали регіональні коефіцієнти: модифікований коефіцієнт концентрації туристичних об'єктів і коефіцієнт локалізації об'єктів, розрахований за допомогою географічних методів дослідження. Першим чинником у частковому рейтингу регіональної історико-культурної спадщини є їх кількість. Але для оцінки також необхідно брати до уваги їх охоронний статус або ступінь збереження. Іншими словами, загальна фізична кількість пам'яток певного регіону не може виступати як формуючий і переважаючий потенціал, оскільки не всі пам'ятки мають однакову цінність, враховуючи їх статус і придатність як об'єкта для використання в туристичній діяльності. Тому автори пропонують враховувати додаткові коефіцієнти для окремої територіальної одиниці в їх спільному історико-культурному потенціалі. Тому для визначення статусної спроможності рівновагових об'єктів-дестинацій враховується не лише їх кількість, а й статус, а також збереження як цілісного об'єкта туристично-екскурсійної діяльності, виходячи із запропонованих у формулі 1.1 коефіцієнтів:

$$C_{НСР}(s) = \sum k \times x_1 + k \times x_2 + k \times x_3 + k \times x_4 \quad (1.1)$$

$C_{НСР}(s)$ – статусна потужність об'єкта історії та культури різних ваг (величин);

k – коефіцієнт «статусної ваги» об'єкта історії та культури, де 1,2 отримують значущі об'єкти міжнародного значення (спадщина ЮНЕСКО), 1,0 – національного значення, 0,9 – державного значення, 0,75 – об'єкти місцевого

значення; x_1, x_2, x_3, x_4 – кількість об'єктів історії та культури відповідно міжнародного, національного, державного та місцевого статусу.

Другою факторною складовою часткового рейтингу регіональної історико-культурної спадщини в дослідженні є модифікований показник (коефіцієнт) концентрації туристичних дестинацій. Він враховує як кількість історико-культурних дестинацій, загальну площу, на якій вони розташовані, так і туристів, які відвідали їх за певний період часу, зазвичай рік. Методика його розрахунку представлена К. Поливачем за формулою:

$$W = \frac{V}{B} \ln B \quad (1.2)$$

W – модифікований індекс (коефіцієнт) концентрації туристичних дестинацій;

V – абсолютний показник кількості об'єктів історико-культурної спадщини в регіоні;

S – площа досліджуваних регіонів, км².

P – населення регіону;

$B = \sqrt{SP}$.

Третьою факторною складовою часткової рейтингової оцінки регіональної історико-культурної спадщини є коефіцієнт локалізації об'єктів. Цей коефіцієнт враховує питому вагу території за кількістю напрямків і питому вагу території за площею. Порядок його розрахунку представлений у формулі 1.3 [34].

$$K_{loc} = Ch/Cs \quad (1.3)$$

Ch – питома вага регіону за кількістю об'єктів історико-культурної спадщини;

Cs – частка області за площею.

Отже, сумарне рангове значення всіх трьох факторних компонентів та їх часткових оцінок історико-культурної спадщини регіону дає в результаті загальну оцінку в балах (за рейтингом), яку отримав регіон. Іншими словами, необхідно отримати остаточну картину сукупності тих територій, які мають сприятливу концентрацію історико-культурних туристичних destinations, придатних для ефективного та перспективного використання у внутрішній та міжнародній туристично-екскурсійній діяльності.

Загалом дослідження історико-культурних об'єктів вимагає застосування різноманітних методів, які допомагають розкрити їхню сутність, вивчити історичний контекст, культурні особливості та значення для суспільства. Нижче описані деякі з найпоширеніших методів дослідження історико-культурних об'єктів:

1. Археологічні дослідження: Цей метод використовується для вивчення матеріальних слідів минулих цивілізацій. Археологи проводять розкопки, аналізують знахідки, відновлюють структури та культурні практики, що існували в минулому.

2. Історичний аналіз: Цей метод базується на систематичному дослідженні писемних джерел, архівних документів, старовинних карт, свідчень очевидців та інших історичних джерел. Він дозволяє відтворити події, тенденції та контекст, у якому розвивалися історико-культурні об'єкти.

3. Етнографічні дослідження: Цей метод використовується для вивчення культурних звичаїв, традицій, мови, релігії та інших аспектів життя сучасних або минулих етнічних груп. Етнографи вивчають звичаї, матеріальну культуру, музику, ремесла та інші аспекти культури, пов'язані з історико-культурними об'єктами.

4. Архітектурний аналіз: Цей метод включає вивчення архітектурних стилів, будівельних технологій, розташування та функцій історико-культурних об'єктів.

5. Візуальний аналіз: Цей метод використовується для дослідження візуальних аспектів історико-культурних об'єктів, таких як живопис, скульптура, розписи, мозаїки та інші форми мистецтва. Аналізуються стиль, техніка, символіка та естетичні аспекти, що відображають культурні та історичні контексти.

6. Усні історії та спогади: Цей метод включає вивчення усних історій, свідчень, спогадів людей, які мають відношення до історико-культурних об'єктів. Це можуть бути місцеві жителі, спеціалісти, що працюють з об'єктом, або нащадки попередніх поколінь, які знають його історію та значення з першого джерела.

7. Географічний аналіз: Цей метод дослідження зосереджується на географічних аспектах історико-культурних об'єктів. Включає аналіз розташування, природного середовища, географічних факторів, які впливали на розвиток та збереження об'єктів.

Ці методи використовуються окремо або комбінуються між собою для отримання повнішої інформації про історико-культурні об'єкти. Результати досліджень сприяють збереженню, відновленню, вивченню та поширенню знань про ці об'єкти, а також формують основу для історично-культурного туризму та освіти.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Міжнародний досвід та світові тенденції використання історико-культурних об'єктів

Останнім часом зростає інтерес до використання історичних і культурних пам'яток як найважливіших активів для розвитку туризму, культурної спадщини та сталого розвитку. Світовий досвід і тенденції, що виникають у цій сфері, пропонують цінну інформацію та вказівки для використання історико-культурних об'єктів не лише в Івано-Франківській області, а й в інших регіонах.

Вагомою стороною міжнародного досвіду є застосування комплексних підходів до управління та популяризації історико-культурних об'єктів. Це передбачає розгляд усіх аспектів, включаючи збереження, належне використання, оприлюднення та залучення громадськості. Ефективне управління ґрунтується на формулюванні довгострокових стратегій, розвитку партнерства між державними органами, державним сектором і приватними підприємствами, а також налагодженні мереж співпраці між різними зацікавленими сторонами.

Ще один важливий напрямок досліджень – це створення та розвиток культурного туризму. Історико-культурні об'єкти служать центрами туристичних маршрутів, фестивалів, культурних заходів та інших форм відпочинку. Культурний туризм допомагає залучати відвідувачів, стимулювати місцеву економіку та охороняти культурну спадщину. Ще одним значущим трендом представлення історико-культурних об'єктів стали цифрові технології та використання віртуальної реальності. Ці технології дозволяють широкому колу людей занурюватися в історичне середовище, досліджувати складні деталі, відчувати атмосферу та глибше розуміти значення об'єкта.

Такі організації, як Організація міст всесвітньої спадщини (OWHC), відіграють певну роль у просуванні об'єктів культурної спадщини та їх використання для туризму. OWHC складається з 215 міст, які містять об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, що охоплюють різні регіони по всьому світу. Він забезпечує інформацію та навчання для муніципальних менеджерів щодо збереження історичних пам'яток та розвитку туризму.

Іншим прикладом є програма «Європейське місто культури» або «Європейська культурна столиця», яка відзначає громади, які проводять спеціальні культурні заходи європейського та міжнародного значення. Ця концепція, тісно пов'язана з просуванням місця, передбачає «жорсткий брендинг» культурного міста за допомогою мега-подій, таких як Всесвітні ярмарки, спортивні заходи чи великі щорічні фестивалі. Наприклад, конкурс «Європейське місто культури» та залучення відомих архітекторів до проектування нових об'єктів привернули значну увагу до культурно-історичного потенціалу громад.

Розширення культурного туризму з охопленням нематеріальної спадщини та сучасної культури підкреслило зростаючу інтеграцію між туризмом і креативною економікою. Науковці вважають, що використання креативних економічних підходів у туризмі відкриває можливості для підвищення цінності шляхом розробки цікавого креативного контенту та досвіду, підтримки інновацій і створення місць призначення більш ексклюзивними та привабливими.

Аналіз структури світового туризму за метою поїздки показує, що з метою «культурного збагачення» за кордон виїжджають 37% всіх туристів (Рис. 2.1).

Зауважимо, що на туризм з метою відвідування історичних місць припадає тільки 5%. Найбільшу частку туризму складає споглядання визначених місць.

Рис. 2.1. Структура світового туризму станом на 2021 рік

Джерело: [46]

На основі розподілу ЮНВТО щодо видів туризму, можемо виділити складові, які формують культурний туризм (Рис. 2.2)

Рис. 2.2. Основні складові культурного туризму

Джерело: створено автором за результатами досліджень

Як бачимо, культурний туризм може розглядатись у різних напрямках: візуального мистецтва, кулінарних надбань, традицій, природної спадщини, усної творчості та різних перформансів.

Концепція культурного туризму та туризму, орієнтованого на вивчення культурної спадщини, охоплює широкий спектр стратегій та послуг у сучасну епоху. Одним із поширених підходів є просування місця, яке передбачає інтенсивну рекламу конкретного місця за допомогою культурного туризму. Це часто використовується для місць із значними пам'ятками культурної спадщини, зокрема таких історичних міст, як Кейп-Кост у Гані, Гранада в Іспанії, Мдіна на Мальті та Анталія в Туреччині.

Кожне з цих представлених міст відоме певними історичними подіями, спільною спадщиною, історичними будівлями та особливими подіями. Мета полягає в тому, щоб залучити як групи туристів, пов'язаних зі спільною спадщиною, так і інших відвідувачів, щоб відвідати та взяти участь у подіях, музеях, фестивалях та інших святах, які підкреслюють походження та історичне значення громади. Промоція місця служить додатковою мотивацією для мандрівників. Цікавим прикладом є Гамбія в Західній Африці, де проводиться «Фестиваль повернення додому» для афроамериканської діаспори, рекламуючи важливі місця, пов'язані з атлантичною торгівлею.

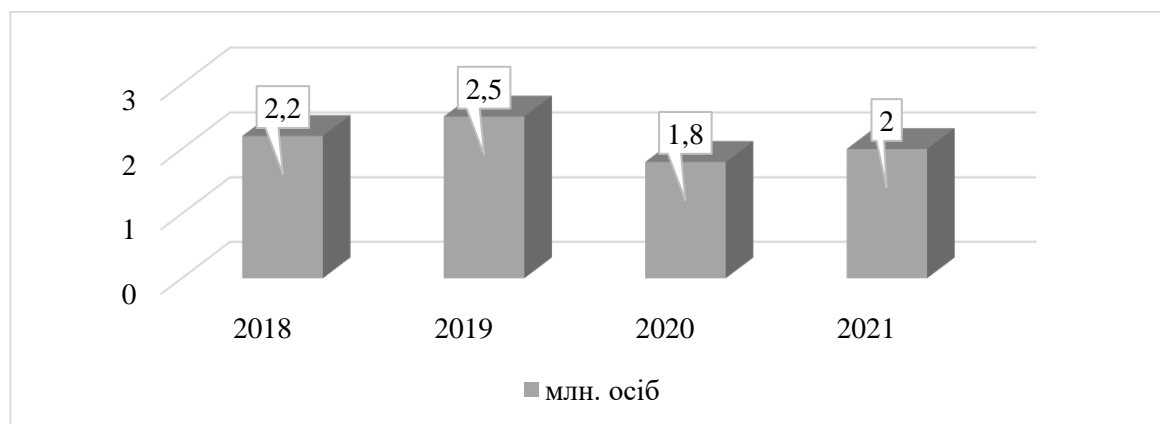
Засоби масової інформації також відіграють вирішальну роль у впливі на потоки культурного туризму, як продемонстрували численні тематичні дослідження впливу таких фільмів, як «Володар кілець» або китайського блокбастера «Загублені в Таїланді». Наприклад, понад чотири мільйони китайських туристів відвідали Таїланд у 2017 році, що підкреслює роль кінотуризму в зміні геополітичних уявлень і увічненні образів і стереотипів конкретних місць.

У звіті ЮНВТО про взаємодію між туризмом і культурою визначено кілька напрямків майбутнього розвитку культурного туризму, які також можуть бути

цінними для досліджень. За словами експертів з туризму, опитаних ЮНВТО, існує очікування майбутнього зростання культурного туризму (93% погоджуються). Очікується, що це зростання диверсифікує попит і пропозицію культурного туризму, підкреслить важливість різноманітних ніш і спричинить перехід до нематеріальної спадщини та того, що один респондент назвав «м'якою культурною інфраструктурою». Однак це також створює проблеми для майбутніх досліджень, зокрема з точки зору визначення «культурного туризму». Визначення культурного туризму було основною темою дискусій у літературі через різноманітність та суб'єктивний характер понять культури та туризму. Це призвело до різних підходів до визначення культурного туризму, охоплюючи дихотомію між значенням і вимірюванням, а також поділ між попитом і пропозицією.

2.2. Сучасний стан та проблеми розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області

Розглянемо стан розвитку туризму у Івано-Франківській області за останні роки. Для цього зобразимо графічно туристичні відвідування області за 2018-2021 роки (Рис. 2.3)

Рис. 2.3. Кількість туристів Івано-Франківської області за 2018-2021 роки

Джерело: [22]

За статистичними даними обласної державної адміністрації у 2020 році область відвідало 1,8 млн туристів і екскурсантів, що на 10% менше, ніж у 2019 р. через пандемію COVID-19 [3]. Уже у 2021 році позначка збільшилась до 2.0 млн. туристів. Саме у цьому році за даними Державного агентства розвитку туризму України, Івано-Франківщина стала однією з п'яти найбільш популярних туристичних дестинацій [7].

Проаналізуємо туристичні потоки області за 2015-2020 роки (Табл 2.1.). Даних за 2021-2022 роки статистики області не надає, тому їх не включено в таблицю.

Таблиця 2.1

**Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами,
за видами туризму, осіб**

Рік	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2015	65885	1324	6853	57708
2016	79973	2473	8588	68912
2017	73309	3190	13430	55779
2018	21807	3393	18816	33572
2019	55781	2295	25146	36104
2020	62479	1569	10430	50480

Джерело: [3]

Отже, ці 5 років різке зниження туристів спостерігалось у 2018 році. Надалі показники майже досягли попередніх позначок. Навіть у час пандемії та карантинних обмежень, туризм у області розвивався через популярність зеленого та курортного відпочинку, який ставав все популярнішим серед населення, ніж туризм у великих містах.

З структури найбільшу кількість складають саме внутрішні туристи.

Статистичні дані по показниках засобів розміщення області зображено у Табл. 2.2. Даних за 2021, 2022 роки немає, тому вони не включені до таблиці.

Таблиця 2.2

Показники кількості засобів розміщення у Івано-Франківській області за 2018-2020 рр.

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од	Кількість місць у колективних засобах розміщування, од	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування
2018	67	6228	168742
2019	64	5912	166808
2020	50	5002	123876

Джерело: [3]

З таблиці 2.2. видно про різке зменшення кількості закладів розміщення у області. Разом з цим відбувається і зменшення кількості місць у закладах.

Зниження цих показників відбувається через те, що велика кількість закладів (садиби, апартаменти) не сертифікують свою діяльність та працюють на приватній основі.

Варто зазначити, що з початку повномасштабної війни усі заклади області почали приймати біженців на безкоштовній основі. Лише з початку літа 2022 року вони повернулись до своєї діяльності.

Через віддаленість від фронту та привабливість у туристичному плані, за 2022 рік Івано-Франківська область змогла підняти рівень туристичних зборів на 73%. Лідером у цьому стала Поляницька ОТГ.

Можемо сказати, що лише невелика частина історико-культурних об'єктів використовується у сфері туризму. Технічний стан більшості пам'яток архітектури є задовільним.

Загалом у незадовільному технічному стані наразі перебуває 98 пам'яток архітектури, найбільша концентрація – у м. Івано-Франківську – 21 пам'ятка.

Різноманітні проблеми суттєво перешкоджають ефективному використанню фортифікаційних споруд та сакральних місць для туристичної галузі регіону. Ці проблеми можна поділити на окремі групи: теоретико-методологічні, організаційно-правові, функціональні, соціально-економічні, інформаційно-рекламні та екологічні аспекти. Вирішення цих викликів потребує тісної співпраці між трьома ключовими зацікавленими сторонами: науковцями, місцевою владою та місцевим населенням, які виступають представниками громадських інтересів. Тільки за таких умов можна досягти позитивних зрушень у розвитку туризму регіону.

Занедбаність, занедбаність замкових споруд, суспільна байдужість і апатія до відродження замків як свідків різноманітної історії та суспільного прогресу України викликають нагальне занепокоєння. Наразі замковий туризм в Україні залишається недостатньо розвинутим через недостатню фінансову підтримку з боку держави. Автор І. Лисій провів туристичну оцінку історико-культурного потенціалу збережених замкових пам'яток Івано-Франківської області [12]. На основі його досліджень можемо сформувати таблицю результатів щодо ступеня збереженості найвідоміших замків області (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Туристична оцінка стану пам'яток замкового мистецтва Івано-Франківської області

	Галицький замок	Марямпільський замок	Раковецький замок	Чернелицький замок	Пнівський замок
Фізична збереженість	збережені і ключові фрагменти і будівлі	збережені окремі фрагменти будівлі	збережені окремі фрагменти будівлі	збережені окремі фрагменти будівлі	збережені і ключові фрагменти і будівлі

Джерело: [12].

Бачимо, що досліджувані замки області знаходяться у зруйнованому стані та потребують ретельної охорони та збереження. Туристам та відвідувачам здається, що відвідування будівель такого стану не потребує обережності та окремої уваги, але якраз навпаки. Такі споруди легше за все зруйнувати та довести до стадії руїн.

Основними перспективами розвитку й першочерговими цілями для замкового туризму є залучення іноземних інвестицій та використання замково-палацових комплексів у сфері готельно-ресторанного бізнесу. Замкові споруди країни потрібно використовувати як заклади відпочинку і туризму, проведення різнобічних історико-театралізованих фестивалів, змагань і анімаційних шоу, надання послуг обслуговування та супроводу урочистих подій у середньовічному стилі, шляхом відкриття музейних експозицій у приміщеннях, розміщення на територіях замків експозиції, яка відтворюватиме картини минувшини й т.д [13].

Сучасний замковий туризм став тісно переплітатись ще з одним туризмом – «темним». Все більше і більше туристів відвідують покинуті замки заради екстриму та гострих відчуттів. Цей вид туризму також популярний серед людей, що захоплюються астрологією, езотерикою, вивченням старих релігій тощо. Наприклад, Замок Кейп-Кост. Цей замок є найбільшою з будівель, яка містить спадщину трансатлантичної работоргівлі, і входить до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Як і більшість стародавніх укріплень у Гані, замок Кейп-Кост відігравав значну роль у торгівлі золотом і людьми. Попри неприємну історію заснування, тисячі туристів приїжджають у Гану на екскурсію до цієї фортеці аби доторкнутися власноруч до стін, що бачили й чули тисячі сумних історій, відчути ту саму «темну енергетику».

У містах області через відсутність науково-проектної документації проводять хаотичну, неконтрольовану забудову історичних центрів, через що втрачається автентична містобудівельна структура населених місць.

Проблемою Івано-Франківська є відсутність облікової документації для пам'яток національного та місцевого значення, що заважає їх включенню до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Хоча багато дерев'яних храмів у регіоні залишаються діючими, деякі сакральні дерев'яні споруди знаходяться в занедбаному стані, а деякі знаходяться на межі повного знищення. Ці об'єкти стикаються з різними проблемами, такими як пошкоджені дахи, стіни та фундаменти, а також відсутність належного обслуговування та заходів захисту, таких як пожежна сигналізація та блискавкозахист. Крім того, церковні громади часто порушують законодавство щодо збереження культурної спадщини при проведенні господарських чи ремонтно-реставраційних робіт на цих спорудах.

Так, у селі Космача Косівського району відбулася самовільна реставрація дерев'яної церкви Святих апостолів Петра і Павла (1905 року побудови). У 2012 році автентичні хрести цієї пам'ятки національного значення були викрадені та замінені на нові з подальшим нанесенням на церкву шару «золота». Конфлікт між священиком і громадою тривав тривалий час без вирішення навіть із залученням депутатів і пам'яткоохоронців. Слід зазначити, що Міністерство культури та Генеральна прокуратура також не знайшли задовільного вирішення ситуації [14].

У зв'язку з відсутністю фінансування з 2007 року і до сьогодні, реставраційні роботи на національній пам'ятці архітектури — церкві Святого Миколая (XVI-XVII ст.) в селі Кліщівній Рогатинського району не були завершені. Також греко-католицька церква Святої Параскеви П'ятниці (1733 р.) в селі Черчому Рогатинського району, яка є пам'яткою національного значення, потребує негайної реставрації. Ця церква, яка є однією з найдавніших бойківських церков, зазнає значних пошкоджень і зношеності, оскільки її будівництво було завершено в 1733 році [14].

Розвиток історико-культурних об'єктів в Івано-Франківській області зіткнувся з рядом проблем, які впливають на їх стан, використання та збереження. Основні проблеми розвитку таких об'єктів включають наступне:

1. Фінансування: Однією з найбільших проблем є недостатнє фінансування для збереження, реставрації і розвитку історико-культурних об'єктів. Відсутність достатніх коштів ускладнює проведення необхідних ремонтних робіт і призводить до занедбаності та пошкодження об'єктів.

2. Відсутність облікової документації: Брак систематичного обліку історико-культурних об'єктів унеможливорює їх занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Це може призвести до незаконного втручання, знищення або незаконного використання об'єктів.

3. Недостатня увага до консервації: Недостатня увага до процесів консервації і захисту історико-культурних об'єктів може спричинити їх поступове знищення. Брак належного обслуговування, зберігання та захисту об'єктів від небезпек, таких як пожежі, волога та інші природні фактори, може призвести до пошкоджень та втрати цінних історичних елементів.

4. Неправильне використання та забруднення: Деякі історико-культурні об'єкти стикаються з проблемою неправильного використання або надмірного туристичного навантаження, що може спричинити фізичні пошкодження або знос об'єктів. Крім того, недбале ставлення до природного та культурного середовища може призвести до забруднення і пошкодження історико-культурних об'єктів.

5. Відсутність належної інфраструктури: Брак належної туристичної інфраструктури, такої як дороги, парковки, санітарні вузли та інші зручності, може ускладнити доступ до історико-культурних об'єктів і зменшити їх привабливість для відвідувачів.

Загально визнано, що забезпечення належного розвитку і збереження історико-культурних об'єктів потребує уваги до фінансування, належного управління, охорони та відповідального використання цих цінної спадщини.

Збереження та розвиток історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області вимагає співпраці різних зацікавлених сторін, зокрема місцевої влади, пам'ятно-охоронних організацій, туристичних агенцій та місцевої громади. Залучення місцевої громади до процесу, виховання почуття власності та гордості може сприяти сталому розвитку та збереженню цих об'єктів для майбутніх поколінь.

Підсумовуючи, хоча Івано-Франківська область має багатство історико-культурних об'єктів, для їх оптимального розвитку необхідно вирішити проблеми, пов'язані з фінансуванням, інфраструктурою та ефективним просуванням. Інвестуючи в збереження, покращення інфраструктури та впроваджуючи стратегічні маркетингові ініціативи, регіон може розширити свої пропозиції культурного туризму, залучити більшу кількість відвідувачів і зробити внесок в економічний і соціальний розвиток регіону.

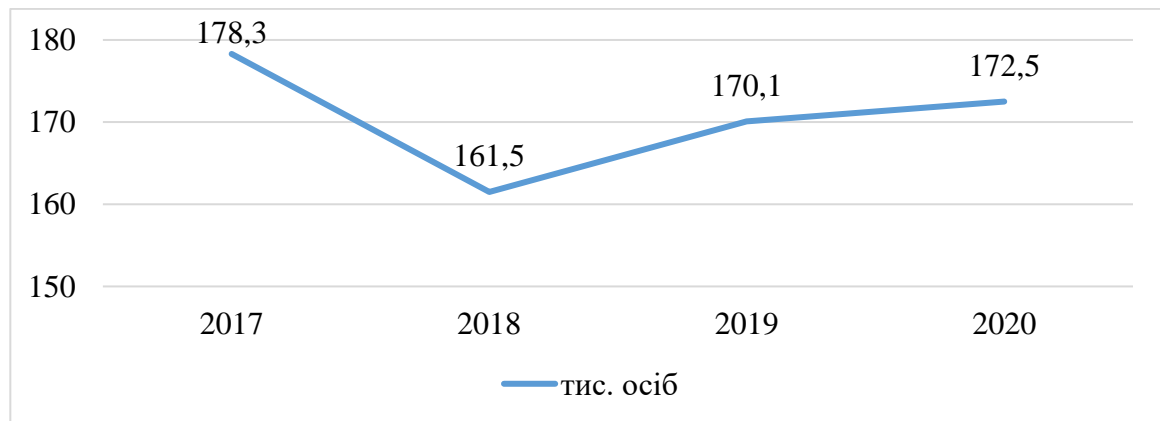
2.3. Особливості використання історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області

Організаторами рекламно-інформаційних турів є Головне управління та Туристична асоціація Івано-Франківської області (ТАІФ) [35]. Крім того, туристичні підприємства регіону беруть активну участь у міжнародних виставках та форумах, які демонструють туристичну привабливість, пам'ятки історії та культури, зоопарки, музеї, оздоровчі можливості, а також можливості для дитячого, молодіжного та екологічного туризму. Вони також висвітлюють послуги, що надаються готелями, ресторанами та транспортними компаніями. Яскравими прикладами таких заходів є 27 Міжнародний туристичний салон «Україна 2021», 23 Міжнародна виставка-ярмарок «Тур ЕКСПО-2021», УІТТ-

2022: Подорожі та туризм, «Українське село запрошує», «Туризм, відпочинок, готелі, » та багато інших [28].

З 2021 по 2022 рік Івано-Франківська область активно демонструвала свій туристичний потенціал через традиційні та онлайн виставки, форуми та різноманітні заходи. Для журналістів, блогерів та туроператорів були організовані спеціальні ознайомчі тури. У рамках промоційних ініціатив «52 вихідні на Івано-Франківщині» та «Бездомки: подорож незвіданим Прикарпаттям» виготовлено та розповсюджено пізнавальні видання різної тематики. Крім того, було створено кілька відеофільмів, а також понад 20 нових віртуальних турів, які демонструють туристичні об'єкти та пам'ятки регіону (загалом понад 60). Крім того, 50 об'єктів культурної спадщини області сканували за допомогою 3D-технології. Спільно з екскурсоводами місто Івано-Франківськ у 2021 році організувало дев'ятий сезон тижневих безкоштовних екскурсій.

Щоб проілюструвати тенденції відвідування історико-культурних об'єктів регіону, розглянемо приклад міста Івано-Франківська (Рис. 2.4).

Рис. 2.4. Кількість відвідувачів історико-культурних об'єктів Івано-Франківська за 2017-2020 роки

Джерело: [22]

Позитивним моментом у розвитку історико-культурних об'єктів стало їх використання у проведенні весільних церемоній, знімання сюжетів, фільмів, проведення фотосесій. За кошти, вилучені від оренди об'єкта проводиться ремонт та реконструкція.

Історико-культурні об'єкти використовуються при формуванні туристичних продуктів підприємств: турів, екскурсій. Для прикладу розглянемо туристичні продукти київської агенції «Анга тревел». Вони пропонують тури у Яремче, Ворохту, Івано-Франківськ, Косів, де пропонують огляд найпопулярніших історико-культурних об'єктів області. Але після аналізу пропозицій, можемо сказати, що у турах використовується лише найвідоміші об'єкти, про які усі знають. Тобто, 70% усього надбання Івано-Франківщини просто стоїть та продовжує руйнуватись.

Бачимо про збільшення туристів та екскурсантів Івано-Франківська з 2018 року. Такі збільшення пояснюються ефективною роботою влади області щодо розвитку та просування туризму. Усі заходи, які було описано вище позитивно впливають на кількість екскурсантів та туристів, які приїжджають у місто для споглядання історико-культурних об'єктів.

Використання історико-культурних об'єктів в Івано-Франківській області характеризується декількома особливостями, які підвищують їх значимість і цінність. Ці особливості формують те, як ці об'єкти використовуються та насолоджуються як місцевими жителями, так і приїжджими.

Івано-Франківська область відома своєю різноманітною культурною спадщиною, на яку вплинули різні етнічні групи, зокрема українці, поляки, євреї та гуцули. Це розмаїття відображається в історичних і культурних об'єктах, знайдених у регіоні, демонструючи різні архітектурні стилі, релігійні традиції та мистецькі вирази. Використання цих об'єктів передбачає збереження та популяризацію цього культурного розмаїття, сприяння міжкультурному діалогу та відзначення мультикультурної ідентичності регіону.

Історико-культурні об'єкти Івано-Франківської області цінуються за їх автентичність та історичну значимість. Докладаються зусиль, щоб зберегти оригінальні характеристики, матеріали та майстерність цих об'єктів під час реставрації та технічного обслуговування. Це гарантує, що відвідувачі можуть відчувати справжній зв'язок з минулим і оцінити культурну спадщину в її справжньому вигляді.

Історико-культурні об'єкти відіграють вирішальну роль у туризмі та освіті в регіоні. Вони служать важливими освітніми ресурсами, надаючи знання про історію, традиції та звичаї регіону. Освітні програми, екскурсії та інтерактивні виставки часто організовуються, щоб покращити розуміння та оцінку відвідувачами цих об'єктів. Крім того, туристичний потенціал цих об'єктів використовується для залучення відвідувачів і стимулювання економічного зростання в регіоні.

Використання об'єктів історії та культури в Івано-Франківській області часто передбачає активну участь громади. Місцеві громади, включаючи мешканців, культурні організації та ентузіастів спадщини, активно беруть участь у збереженні, популяризації та інтерпретації цих об'єктів. Ініціативи на рівні громад, такі як фестивалі, майстер-класи та культурні заходи, створюють почуття власності та гордості серед місцевого населення, зміцнюючи їх зв'язок із культурною спадщиною.

Символічне значення: Історико-культурні об'єкти в Івано-Франківській області мають символічне значення та часто розглядаються як символи місцевої ідентичності та спадщини. Вони роблять внесок у колективну пам'ять спільноти, репрезентуючи важливі історичні події, традиції та цінності. Таким чином, використання цих об'єктів виходить за межі їхньої фізичної присутності та охоплює їхнє символічне значення у формуванні регіональної ідентичності.

Загалом використання об'єктів історії та культури в Івано-Франківській області підкреслює культурне розмаїття регіону, акцентує увагу на збереженні

автентичності, сприяє розвитку туризму, освіти та залученню громади. Визнаючи та користуючись цими особливостями, регіон може ефективно використовувати свої історичні та культурні об'єкти для посилення культурного туризму, виховання почуття гордості та власності серед місцевої громади та сприяння сталому розвитку регіону.

2.4. Охорона навколишнього середовища

Охорона навколишнього середовища в Івано-Франківській області є важливим аспектом збереження природних ресурсів і забезпечення сталого розвитку. Основні питання, пов'язані з охороною навколишнього середовища в області, включають:

1. Екологічний стан: Збереження чистоти повітря, водних ресурсів і ґрунтів є пріоритетним завданням. Область прагне зменшити викиди шкідливих речовин, контролювати відходи та ефективно використовувати ресурси для забезпечення екологічної стійкості.

2. Природні заповідники та парки: В області знаходяться природно-заповідні території, які мають велике значення для збереження біорізноманіття та природних екосистем. Захист і розвиток цих територій, таких як Карпатський біосферний заповідник, є важливим завданням.

3. Енергоефективність: Застосування енергоефективних технологій та використання відновлюваних джерел енергії сприяє зменшенню викидів шкідливих речовин і покращенню стану довкілля. Зусилля спрямовані на збільшення використання відновлюваних джерел енергії, енергоефективну побудову та зменшення споживання енергії.

4. Екологічна освіта: В області проводяться заходи з підвищення екологічної свідомості населення, освіти учнів та студентів про важливість охорони природи та сталого розвитку. Кампанії з екологічної освіти, семінари та

інформаційні заходи сприяють підвищенню усвідомлення проблем та поширенню знань.

Лісові угіддя є важливим компонентом навколишнього середовища в Івано-Франківській області. Цей регіон відноситься до найбільш лісистих в Україні, з площею лісів майже 46% території області, що перевищує загальнодержавний показник близько 18%. У 2020 році було проведено роботи з відтворення лісів на 2,3 тисячі гектарів земель лісового фонду, що на 2,8% менше, ніж роком раніше. З цієї площі, 0,9 тисячі гектарів було відновлено шляхом садіння та висівання лісу, а 1,4 тисячі гектарів відновилися природним шляхом. Крім того, було переведено у лісову рослинність 2,9 тисячі гектарів лісових культур та ділянок з природним поновленням, що на 4% більше, ніж у 2019 році [3]

На кінець 2020 року в спеціально відведених місцях або об'єктах підприємств та організацій, зареєстрованих на території Івано-Франківської області, було накопичено 6744,2 тисячі тонн відходів.

У 2020 році підприємства, організації та установи області витратили 854,3 мільйона гривень (без ПДВ) на охорону навколишнього природного середовища, причому 68,7% з цих витрат становили поточні витрати, а 31,3% - капітальні інвестиції. Загальна сума коштів, освоєних з державного та місцевих бюджетів, становила 75,3% капітальних інвестицій та 18,1% поточних витрат, тоді як 24,7% капітальних інвестицій та 81,9% поточних витрат були здійснені за рахунок власних коштів підприємств та організацій, банківських кредитів та позик.

У загальному обсязі витрат на природоохоронні заходи в області 33,7% було витрачено на очищення зворотних вод, 24% - на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, 17,2% - на поводження з відходами, 14,6% - на охорону атмосферного повітря та проблеми зміни клімату, 10,2% - на збереження біорізноманіття і середовища існування, а 0,3% - на інші напрямки природоохоронної діяльності.

У області діє Програма управління екології та природних ресурсів до 2025 року [22]. Згідно з нею кожного року планується витратити по 545904 тис. грн на охорону навколишнього середовища.

Очікується, що виконання Програми приведе до таких результатів:

1. Запобігання забрудненню поверхневих і підземних вод шляхом будівництва нових та реконструкції існуючих очисних споруд та каналізаційних мереж у населених пунктах області.

2. Захист від шкідливого впливу вод шляхом створення комплексу гідротехнічних споруд на паводконебезпечних ділянках рік і розроблення ефективної системи прогнозування небезпечних гідрологічних процесів, відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок.

3. Зменшення інтенсивності ерозійних процесів.

4. Зниження викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел.

5. Забезпечення екологічно збалансованого природокористування та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище від діяльності, пов'язаної з видобутком корисних копалин.

6. Збереження біотичного й ландшафтного біорізноманіття шляхом розробки і впровадження заходів активної і пасивної охорони, збереження і відтворення раритетних, зникаючих, ендемічних, реліктових і цінних у господарському відношенні видів рослин і тварин та їх оселищ, унікальних і типових для регіону ландшафтів.

7. Формування регіональної екологічної мережі шляхом створення нових і вдосконалення функціонування існуючих заповідних територій.

8. Вдосконалення системи поводження з побутовими відходами шляхом роздільної системи їх збирання.

Вивчення ситуації охорони навколишнього середовища Івано-Франківщини вказує на важливість цього питання для місцевої адміністрації. Адміністрація Івано-Франківської області виявляє пильну турботу про збереження природних ресурсів та розвиток екологічно сталого регіону. Важливість охорони навколишнього середовища відображається у впровадженні різноманітних програм та ініціатив. Адміністрація Івано-Франківської області активно сприяє розробленню та впровадженню програм охорони довкілля. Ці програми спрямовані на збереження природних територій, зелених зон, біорізноманіття та використання екологічно чистих технологій. Додатково, адміністрація підтримує розвиток екологічного туризму та популяризацію природних та культурних об'єктів, що сприяє залученню туристів і сприяє розвитку економіки регіону.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Переваги та перспективи розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області

Івано-Франківська область є одним з п'яти найбільш привабливих туристичних регіонів в Україні. Це зумовлено великим історичним минулим та різноманітністю етносів та релігій, які співіснують на цій території. Область має значний культурний та туристичний потенціал, що відображається в наявності великої кількості пам'яток історико-архітектурної спадщини.

Проте, є проблеми у розвитку туризму в області, основною з яких є недостатнє інвестування та низька зацікавленість державних органів та слабкість маркетингового просування туристичного бренду. Для того, щоб знайти нові шляхи розвитку туризму, необхідно визначити основні проблеми галузі та розробити програму дій для їх вирішення. Держава повинна вкладати гроші у розвиток туризму та забезпечити фінансування для проведення цих дій. Це дозволить створити атмосферу довіри та стабільності на туристично-інвестиційному ринку та залучити іноземних інвесторів. Державна політика повинна спрямовуватися на формування сприятливого ринкового середовища для соціально-ефективного, економічно вигідного та екологічно допустимого розвитку рекреаційного бізнесу.

У Львівській області спостерігається позитивне зростання кількості як іноземних, так і внутрішніх туристів завдяки різноманітним факторам, серед яких:

- Велика кількість історичних, архітектурних і культурних пам'яток.
- Збереження та популяризація традицій та культурної самобутності, про що свідчать численні традиційні фестивалі та ярмарки.

– Різноманітні природні ресурси, які сприяють туризму протягом року, наприклад, гірським лижам, медичним і рекреаційним заходам, а також пригодницькому туризму.

– Вигідне географічне розташування в центрі Європи.

Інституційне визнання важливості туристичної галузі для Львівської області, що відображено в нормативно-правових документах, що визначають пріоритети та стратегії розвитку. Як приклад можна назвати обласну цільову програму розвитку туризму (2022-2027 роки) та стратегію розвитку Івано-Франківської області до 2025 року.

Проте, незважаючи на ці позитивні умови, Івано-Франківська область досі стикається з невирішеними проблемами, серед яких:

– Незадовільний стан туристичних об'єктів, зокрема занедбані та занедбані замкові та палацові пам'ятки, незадовільна матеріально-технічна інфраструктура закладів культури та мистецтва, відсутність сучасних систем безпеки призводять до втрати цінних експонатів з музеїв та галерей.

– Поганий стан доріг у гірських районах області.

– Низькоякісні транспортні послуги, зокрема міжміське сполучення в межах регіону, включаючи труднощі з отриманням розкладу рейсів, скасування рейсів та невідповідний стан транспортних засобів.

– Недостатня інформаційна та маркетингова підтримка для популяризації туристичних та інвестиційних можливостей в Івано-Франківській області.

Для вирішення цих завдань обласною адміністрацією розроблено програми розвитку на державному рівні, останньою з яких є «Проект обласної цільової програми розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2022-2027 роки». Реалізація цієї програми спрямована на посилення існуючої туристичної інфраструктури, сприяння комплексному розвитку туристичних центрів, розширення регіонального туристичного продукту, підвищення якості послуг, залучення інвестицій у туристичну галузь регіону [22].

Основними стратегічними напрямками розвитку для області будуть:

- розвиток туристичної інфраструктури і навігації;
- збереження і управління природною та культурною спадщиною;
- створення і підтримка конкурентоспроможних туристичних та курортних продуктів/атракцій;
- розширення мережі туристично-інформаційних центрів;
- забезпечення сталості туризму шляхом зменшення негативного антропогенного впливу на довкілля, туристичну привабливість територій;
- розвиток державно-приватного партнерства і кластерних ініціатив;
- підвищення кваліфікації кадрів у сфері туристичної індустрії;
- промоція туристичного потенціалу;
- проведення статистичних, маркетингових, соціологічних та інших досліджень у сфері туризму та курортів;
- реалізація міжрегіональних і транскордонних проєктів у сфері туризму та курортів.

Посилаючись на програму розвитку туризму області було уже зроблено такі заходи [33]:

- Проєкт «Vike АссеNT: велосипедна доступність об'єднує території» (першу в Україні регіональну Концепцію розвитку велосипедної інфраструктури);
- створення туристичної навігації по туристичних районах області;
- встановлення інформаційних табличок на історико-культурних об'єктах області з можливістю зчитування QR-коду;
- оновлення рекреаційного простору на туристичних маршрутах;
- приєднання до транскордонного туристичного маршруту «Карпатський шлях дерев'яної архітектури»;

– створення нових туристичних маршрутів.

З урахуванням багатогранного туристичного потенціалу Івано-Франківської області, розвиток цього регіону повинен відбуватися на високих темпах, що включає розширення асортименту та покращення якості туристичних послуг, що мають супроводжуватися стимулюванням економічного зростання. Загалом, економіку області доцільно спрямувати на реформування туристичного комплексу, розвиток відпочинкової та розважальної індустрії з урахуванням особливостей різних видів туризму, які вже розвиваються, а також на стимулювання нових, ще не популяризованих форм відпочинку.

3.2. Роль інноваційно-інвестиційних програм для розвитку історико-культурних об'єктів

Історико-культурні об'єкти, такі як пам'ятники, музеї, археологічні пам'ятки та пам'ятки спадщини, мають значну культурну, освітню та економічну цінність. Однак ці об'єкти часто потребують реставрації, відновлення, збереження та покращення, щоб забезпечити їхню довгострокову стійкість та актуальність.

Інновації відіграють ключову роль у розвитку історико-культурних об'єктів шляхом впровадження нових підходів, технологій, стратегій та розробки інноваційно-інвестиційних програм. Це передбачає впровадження сучасних методів реставрації та консервації, використання цифрових технологій для документування та інтерпретації, а також впровадження інноваційних методів виставлення та презентації. Ці інновації покращують досвід відвідувачів, сприяють дослідницькій та освітній діяльності та сприяють загальному збереженню та популяризації культурної спадщини.

Інвестиційні програми мають важливе значення для забезпечення фінансових ресурсів, необхідних для розвитку історико-культурних об'єктів. Адекватне фінансування дає змогу покращити необхідну інфраструктуру,

проекти збереження та впровадження інноваційних ініціатив. Інвестиційні програми можуть надходити з різних джерел, включаючи державне фінансування, приватних інвесторів, благодійні організації та державно-приватні партнерства. Ці кошти використовуються для модернізації об'єктів, покращення доступності, розробки освітніх програм і покращення загального досвіду відвідувачів.

Крім того, інвестиційні програми сприяють інтеграції історичних та культурних об'єктів у ширші стратегії розвитку туризму та культури. Вони допомагають створювати стійкі бізнес-моделі та можливості отримання прибутку, які підтримують збереження та підтримку цих об'єктів. Крім того, інвестиційні програми можуть стимулювати місцеву економіку, залучаючи туристів, створюючи робочі місця та створюючи дохід для навколишніх громад.

На сучасному етапі розвитку суспільства, одним з важливих аспектів організації туристичного бізнесу є активна "іміджмейкерська" діяльність. Ця діяльність спрямована на розвиток та підвищення привабливості нових туристичних маршрутів і надання їм престижності [18]. Однак, не всі об'єкти історико-культурної спадщини автоматично володіють високим рівнем унікальності та екзотичності, які є ключовими чинниками для їх рекреаційного використання. Для підвищення комерційної цінності таких об'єктів можуть бути використані різні підходи. З одного боку, можна проводити активну рекламну кампанію, зосереджуючи увагу на ролі засобів масової інформації у розвитку національної та регіональної культури, а також на важливості дослідження та охорони спадщини. Використання нових інформаційних технологій, зокрема віртуальних засобів, може сприяти поширенню інформації про об'єкти спадщини.

З іншого боку, можна штучно підсилити привабливість території, додавши до неї елементи, які залучають увагу туристів. Наприклад, розробка інфраструктури, яка забезпечує зручність та комфорт для відвідувачів, а також створення додаткових атракцій, які збагачують туристичний досвід. Таким

чином, інтеграція культурної спадщини в туристичний бізнес вимагає постійних зусиль з боку розвитку її іміджу, рекламних заходів і збагачення туристичних маршрутів.

Для забезпечення успішного розвитку міжнародного туризму, зосередженого навколо культурної спадщини, важливо включати ширший спектр елементів спадщини, окрім традиційних історичних і культурних пам'яток. Це охоплює народну культуру, традиції, ремесла, мову, літературу, музику, мистецтво, історичне міське середовище, сільську архітектуру, системи розселення, етнокультурне середовище та природне оточення. Інтеграція цих елементів у туристичний продукт має вирішальне значення, оскільки це може залучити більшу кількість туристів, задовольнити їхні різноманітні інтереси та забезпечити багатогранний та збагачувальний досвід для відвідувачів [34].

Сьогодні активно впроваджуються нові підходи у створенні брендів на основі культурної спадщини. Один із підходів передбачає використання матеріальної культурної спадщини та історичних фактів для просування туристичних місць, популяризації та висвітлення історичних подій, особистостей, традицій та свят [36].

Слід підкреслити беззаперечну важливість «фотопривабливості» об'єктів культурної спадщини, таких як унікальні архітектурні споруди. У сучасному технологічному світі, який швидко розвивається, захоплюючі фотографії, які публікуються на таких платформах, як Instagram, все частіше стають основною мотивацією для туристів відвідувати певні напрямки. Отже, фототуризм набирає популярності, дозволяючи мандрівникам зафіксувати та поділитися повною та захоплюючою розповіддю про свою подорож за допомогою серії фотографій. Яскравими прикладами таких популярних пам'яток є Ейфелева вежа в Парижі та Пізанська вежа. Таким чином, створюючи бренд, який включає в себе культурну спадщину та демонструє дестинацію, важливо враховувати бажання туристів досліджувати знакові архітектурні пам'ятки.

Використання культурної спадщини як об'єкта інтересу для міжнародних туристів також передбачає використання літератури, кіно та театру, які вносять значний внесок у концепцію брендингу місця призначення. Художні образи та літературні діячі тісно переплітаються з іміджем міста, що підвищує привабливість туристичної дестинації та залучає значний приплив іноземних туристів. До відомих прикладів належать Карлсон у Стокгольмі, Шерлок Холмс у Лондоні, Русалочка в Копенгагені та Дракула в румунській Трансільванії (замок Бран) тощо.

Останнім часом набув популярності і кінематографічний туризм. Такий підхід використовує включення кінотворів у культурний потенціал регіонів та механізм брендингу дестинації. Часто використання культурної спадщини базується на внутрішньому зв'язку між територією та героями популярних фільмів. Туристичний бум зазвичай відбувається на місцях зйомок після виходу фільму, який набуває культового статусу. Приклади включають Нову Зеландію, де знімали трилогію «Володар пернів», і Хорватію, де відбуваються дії «Гри престолів». Аналітичні дослідження впливу кінематографа на формування ідентичності міст свідчать про те, що міжнародний туризм, заснований на досягненнях кінематографа, можна справді вважати культурним феноменом [24].

Використання культурної спадщини в міжнародному туризмі також можна сприяти через призму культури харчування як стратегії залучення потенційних туристів. Інтерес споживачів до їжі, пов'язаної з певним регіоном, стає ключовим інструментом залучення. Щоб створити відчуття автентичності, виробники часто використовують традиційні, а іноді навіть старомодні методи виробництва. Наприклад, трдельник міцно асоціюється з Чехією, піца – з Італією, гуляш – з Угорщиною, а львівський чізкейк – зі Львовом.

Важливо зазначити, що привабливими елементами міжнародного туризму можуть бути не лише матеріальні пам'ятки культурної спадщини. Події, які формують бренди нішевих напрямків, часто включаються в концепцію

національного чи місцевого бренду. Яскравими прикладами є всесвітньо відомі карнавали у Венеції та Ріо-де-Жанейро, а також фольклорний фестиваль у Мюнхені – Октоберфест, які щорічно збирають мільйони відвідувачів з усього світу.

Базуючись на вищеописаних підходах, можна виділити основні елементи культурної спадщини, що використовуються в світовій практиці та активно впливають на залучення міжнародних туристичних потоків, а також сформувані класифікацію об'єктів, відповідно до специфіки їх просування:

- Архітектурна спадщина – унікальні об'єкти архітектури, скульптури, феномени мистецтва, живопису, що є частиною комплексного архітектурного ансамблю.
- Історична спадщина – матеріальні та нематеріальні об'єкти, пов'язані із загальновідомими історичними фактами, подіями, особистостями.
- Об'єкти, сформовані з урахуванням кінематографічної діяльності.
- Об'єкти, що мають літературне походження, а також засновані на вигаданій реальності та художніх образах.
- Об'єкти нематеріальної культурної спадщини, що мають відношення до гастрономії та кулінарії.
- Об'єкти подієвого туризму.

У розвитку історико-культурних об'єктів першочергове значення мають інноваційні інвестиційні програми, які сприяють фінансуванню, збереженню, реставрації, реконструкції та популяризації цих об'єктів. Основні висновки щодо значущості таких програм можна підсумувати таким чином:

Фінансування, яке здійснюється через інноваційні інвестиційні програми, дає змогу провести суттєву роботу з охорони та відновлення історико-культурних об'єктів. Це включає в себе ремонт архітектурних елементів, відновлення порядку, заходи щодо збереження та ініціативи з реконструкції.

Інноваційний характер цих програм дозволяє запроваджувати нові технології та підходи у збереженні та популяризації історико-культурних об'єктів. Це може включати використання віртуальної реальності, інтерактивних експонатів, цифрових карт та інших інноваційних інструментів.

Інвестиційні програми сприяють залученню приватного капіталу та сприяють партнерству із зовнішніми організаціями. Це розширює фінансові ресурси, доступні для розвитку історико-культурних об'єктів, а також залучає експертизу та інноваційний досвід.

Розвиток історико-культурних об'єктів має позитивні економічні та туристичні наслідки не лише в окремому регіоні, а й на національному рівні. Інвестиції в ці об'єкти сприяють створенню робочих місць, розвитку місцевої інфраструктури та залученню туристів. Це може мати значний соціально-економічний вплив на регіон і сприяти збереженню культурної спадщини.

Інноваційні інвестиційні програми також сприяють популяризації історії та культури через використання сучасних засобів комунікації. Сюди входить створення веб-сайтів, мобільних додатків, відеоматеріалів та інших інтерактивних інструментів, які дозволяють глядачам отримувати більше інформації та занурюватися у світ історії.

Загалом інноваційні інвестиційні програми відіграють вирішальну роль у збереженні, розвитку та популяризації об'єктів історії та культури. Вони надають фінансову підтримку, стимулюють інновації та сприяють залученню приватного сектору. Правильне використання таких програм і проектів позитивно впливає на економіку, туризм і культурну спадщину суспільства.

Тема дослідження інноваційно-інвестиційних проектів висвітлює важливість співпраці між зацікавленими сторонами та фінансовій підтримці інвесторів для розвитку історико-культурних об'єктів. Це включає в себе взаємодію з місцевими громадами, організаціями спадщини, науковими установами, туристичними органами та організаціями приватного сектора.

Працюючи разом, зацікавлені сторони можуть використовувати свій досвід, ресурси та мережі для стимулювання інновацій, забезпечення інвестицій і забезпечення довгострокової життєздатності історичних і культурних об'єктів.

Підсумовуючи, роль інноваційних та інвестиційних програм є вирішальною для розвитку історико-культурних об'єктів. Завдяки інноваціям ці об'єкти можна зберегти, інтерпретувати та представити новими та привабливими способами. Інвестиційні програми забезпечують фінансову підтримку, необхідну для відновлення, розвитку інфраструктури та реалізації інноваційних ініціатив. Впроваджуючи інновації та залучаючи інвестиції, історичні та культурні об'єкти можуть процвітати, сприяючи збагаченню культурної спадщини, освіті, туризму та місцевій економіці.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці й заходи покращення виробничої санітарії й гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі

Аналіз стану охорони праці виконується з метою встановлення відповідності робочих місць, виробничих процесів, техніки і обладнання, нормативно-правовим актам, а також виявлення причин виробничих травм і професійних захворювань, пов'язаних з історико-культурними об'єктами. Для аналізу використовуються знання, набуті під час вивчення курсу “Охорона праці та безпека життєдіяльності”, статистичні дані стосовно охорони праці організацій і підприємств сфери туризму, за матеріалами яких виконується бакалаврська робота. У цьому підрозділі пропонується висвітлити такі питання:

- відповідальність за організацію охорони праці в підприємстві, організації;
- особливості дотримання вимог трудового законодавства під час організації праці і технологічних процесів при різних заходах та різновидах туристичної сфери;
- дотримання вимог щодо проведення інструктажів (вступного, первинного на робочому місці, повторного, цільового, позапланового);
- аналіз стану протипожежних заходів;
- аналіз виробничого травматизму і професійних захворювань за роки, що аналізуються у бакалаврській роботі (з визначення показників травматизму за статистичним методом – перелік джерел інформації у додатках) [47].

Заходи щодо поліпшення стану виробничої санітарії і гігієни праці здійснюються з метою створення безпечних умов праці шляхом: доведення до нормативного рівня показників виробничого середовища за елементами умов праці (технічні та технологічні рішення); захисту працівників від дії шкідливих виробничих чинників.

До показників ефективності заходів щодо поліпшення виробничої санітарії і гігієни праці належать:

а) зміни стану умов праці: зміна кількості засобів виробництва, приведених у відповідність до вимог стандартів безпеки праці; поліпшення санітарно-гігієнічних показників виробничого середовища; покращання психофізіологічних показників, зменшення фізичних і нервово-психічних навантажень, покращання естетичних показників, раціональне компонування робочих місць і упорядкування робочих приміщень і території тощо;

б) соціальні результати заходів: збільшення кількості робочих місць, що відповідають нормативним вимогам; зниження рівня виробничого травматизму; зменшення кількості випадків професійної захворюваності; зменшення плинності кадрів через незадовільні умови праці; престиж та задоволення працею;

в) економічні результати заходів щодо поліпшення умов праці виражаються у вигляді економії за рахунок зменшення збитків внаслідок аварій, нещасних випадків і професійних захворювань тощо [48].

Розробка пункту передбачає аналіз стану та заходи щодо покращання умов праці і виробничого побуту із врахуванням організаційно-правових, санітарно-гігієнічних вимог під час виконання робіт за темою дипломної роботи.

У пункті потрібно охарактеризувати:

1) назва і розташування підприємства, загальна характеристика виконуваних робіт, наданих послуг і перелік шкідливих виробничих чинників, наявність та причина виробничого травматизму та професійних захворювань при виконанні і наданні туристичних послуг, функціонування служби охорони праці на підприємстві, що надає туристичні послуги, виконання основних завдань і функцій з охорони праці, відповідальність посадових осіб за організацію безпечних умов праці, проведення навчань, інструктажів та перевірки знань з

охорони праці, наявність журналів реєстрації інструктажів, забезпечення засобами індивідуального захисту, тощо.

2) особливості локації підприємства (туристичної організації), виробничих і допоміжних приміщень відповідно до чинних санітарно-гігієнічних вимог;

3) санітарно-гігієнічні умови пропонувані і виконані робіт в структурних підрозділах підприємства (філіали, відділення) відповідно до завдання на бакалаврську роботу;

4) вплив на штатних працівників підприємства кліматичних умов (температура, вологість, освітлення, запиленість, загазованість, шум, вібрація, різні види опромінення тощо – вказати нормативні документи, норми параметрів);

5) особливості організації роботи і відпочинку персоналу, а також водно-питтєвого режиму та режиму харчування працівників туристичної сфери та користувачів галузі туризму [49].

Доцільно охарактеризувати стан виробничої санітарії і гігієни праці в загальному з рекомендаціями щодо профілактичних заходів запобігання нещасним випадкам та захворюванням на виробництві. Особливу увагу потрібно спрямувати на використання сучасних засобів індивідуального та колективного захисту, рівень кваліфікації персоналу, допуски до роботи. Необхідно передбачити заходи дотримання правил безпеки праці, загальної санітарії і гігієни під час проведення туристичних заходів з підвищеною небезпекою (транспортні роботи, екскурсії по гірських масивах, водних та заболочених об'єктах, лісових масивах, підземних печерах тощо).

Розробка рекомендацій з виробничої санітарії і гігієни праці під час виконання різних видів робіт (за темою роботи) дає змогу систематизувати знання і запропонувати низку безпечних заходів, дотримання яких уможливить виконання робіт з врахуванням мінімальної ймовірності виникнення небезпечних умов та ситуацій.

Охорона праці спрямована на забезпечення безпеки, збереження здоров'я та підтримання працездатності людини під час виконання праці. Ці цілі досягаються шляхом виконання відповідних управлінських функцій, що включають розробку та впровадження політики охорони праці, встановлення стандартів безпеки, організацію навчання та підготовку працівників, виявлення та аналіз виробничих ризиків, прийняття заходів щодо їх запобігання та управління аварійними ситуаціями. Всі ці функції взаємопов'язані та здійснюються суб'єктом управління з урахуванням конкретного об'єкта управління, щоб забезпечити безпеку та добробут працівників.

4.2. Пожежна безпека

Характеризується система протипожежного захисту об'єктів історико-культурної спадщини, як сукупність організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на запобігання дії на людей небезпечних чинників пожежі і обмеження збитків. Наголошується на небезпечних чинниках пожежі, дія яких призводить до травми, отруєння або загибелі людини, а також до матеріальних збитків. Можливість виникнення пожежі на виробництві (в побуті) оцінюється ймовірністю, яка залежить від можливості виникнення умов, необхідних для виникнення загоряння.

В загальному подається характеристика категорій приміщень за вибухо- і пожежною небезпекою, наявність первинних засобів гасіння пожеж, протипожежної сигналізації і водопостачання, категорія приміщень за Правилами улаштування електроустановок, організаційні заходи запобігання ураженню електричним струмом тощо [50].

Також наводиться характеристика пожежної небезпеки на територіях (акваторіях), де здійснюється надання туристичних послуг і сервісів, та розробляються запобіжно-профілактичні заходи для унеможливлення виникнення пожеж при вказаних роботах.

Розробляються рекомендації пожежної профілактики, як комплексу організаційних і технічних заходів, спрямованих на гарантування безпеки людей, запобігання пожежі, обмеження її поширення, а також створення умов для успішного гасіння пожежі. Організаційні і технічні заходи запобігання виникненню пожежі повинні розроблятися відповідно до вимог правил пожежної безпеки.

Залежно від характеру діяльності туристичного підприємства, приміщення можуть бути класифіковані наступним чином:

. Категорія В-1 - приміщення низької пожежної небезпеки, де відсутні легкозаймисті речовини та матеріали, що мають потенціал для розповсюдження пожежі.

2. Категорія В-2 - приміщення середньої пожежної небезпеки, де можуть бути присутні легкозаймисті речовини або матеріали, які можуть спричинити швидке поширення пожежі.

3. Категорія В-3 - приміщення підвищеної пожежної небезпеки, де присутні вибухонебезпечні речовини або матеріали, що можуть призвести до швидкого поширення пожежі та вибуху [51].

Приміщення підприємства відносяться до категорій В-1 та В-2.

Наявність первинних засобів гасіння пожеж, протипожежної сигналізації і водопостачання:

На туристичному підприємстві наявні первинні засоби гасіння пожеж, такі як вогнегасники відповідно до характеру робочих приміщень та їх класифікації за пожежною небезпекою. Також встановлена протипожежна сигналізація для вчасного виявлення і повідомлення про виникнення пожежі. Організоване водопостачання забезпечує наявність води для пожежогасіння та інших потреб.

Організаційні заходи для запобігання ураженню електричним струмом:

Туристичне підприємство вживає заходів для запобігання ураженню працівників електричним струмом, таких як:

- Регулярна перевірка технічного стану електроустановок та їх планове обслуговування.
- Забезпечення належного заземлення та ізоляції електрообладнання.
- Захист від надмірної вологості та пилу у робочих приміщеннях.
- Забезпечення наявності та правильного використання засобів захисту від ураження електричним струмом, таких як ізольовані рукавиці, головні захисні каски, заземлені підставки тощо [52].

Виконання цих заходів сприяє забезпеченню безпечних умов роботи для працівників туристичного підприємства та зменшенню ризику виникнення пожеж та електротравматизму.

4.3. Інструкція з охорони праці

Відповідно до завдання у цьому пункті розробляють інструкцію з охорони праці або пожежної безпеки відповідно до вивчених на практичних заняттях з «Основ охорони праці» методик.

Інструкція повинна містити такі розділи: загальні положення; вимоги безпеки перед початком роботи; вимоги безпеки під час виконання роботи; вимоги безпеки після закінчення роботи; вимоги безпеки в аварійних ситуаціях.

Розділ «Загальні положення» повинен містити:

- відомості про сферу застосування інструкції;
- загальні відомості про об'єкт розробки: визначення робочого місця працівника даної професії (виду робіт) в залежності від тривалості його перебування на ньому протягом робочої зміни (постійне чи непостійне); коротка характеристика технологічного процесу та обладнання, що застосовується на цьому робочому місці;
- умови і порядок допуску працівників до самостійної роботи за професією або до виконання відповідного виду робіт (вимоги щодо віку, стажу роботи, статі,

стану здоров'я, проходження медоглядів, професійної освіти та спеціального навчання з питань охорони праці, інструктажів, перевірки знань тощо);

-вимоги правил внутрішнього трудового розпорядку, що стосуються питань охорони праці для даного виду робіт або професії, а також відомості про специфічні особливості організації праці і технологічних процесів та про коло трудових обов'язків працівників даної професії (що виконують даний вид робіт);

-характеристику основних небезпечних та шкідливих виробничих факторів для даної професії (виду робіт), особливості їх впливу на працівника;

-перелік видів спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, що належать до видачі працівникам даної професії (виду робіт) згідно з чинними нормами, із зазначенням стандартів або технічних умов на них;

-вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник під час виконання роботи.

Розділ «Вимоги безпеки перед початком роботи» повинен містити:

-порядок приймання зміни у випадку безперервної роботи, в тому числі при порушенні режиму роботи виробничого обладнання або технологічного процесу;

-порядок підготовки робочого місця, засобів індивідуального захисту;

-порядок перевірки справності обладнання, інструменту, захисних пристроїв небезпечних зон машин і механізмів;

-порядок повідомлення роботодавця про виявлені несправності обладнання, пристроїв, пристосувань, інструменту, засобів захисту тощо [53].

Розділ «Вимоги безпеки під час роботи» повинен містити:

-відомості щодо безпечної організації праці, про прийоми та методи безпечного виконання робіт, правила використання технологічного обладнання, пристроїв та інструментів, а також застереження про можливі небезпечні, неправильні методи та прийоми праці, які заборонено застосовувати;

-вказівки щодо порядку утримання робочого місця в безпечному стані;

- можливі види небезпечних відхилень від нормального режиму роботи обладнання та технологічного регламенту і способи їх усунення;

- вимоги щодо використання засобів індивідуального та колективного захисту від шкідливих і небезпечних виробничих факторів;

- умови, за яких надання робіт і послуг повинно бути зупинено (технічні, метеорологічні, санітарно-гігієнічні та соціально-політичні умови тощо);

- вимоги щодо забезпечення пожежо- та вибухобезпеки; порядок повідомлення роботодавця про нещасні випадки чи раптові захворювання, факти порушення технологічного процесу, виявлені несправності обладнання, устаткування, пристроїв, інструменту, засобів захисту та про інші небезпечні та шкідливі виробничі фактори, що загрожують життю і здоров'ю працівників.

Розділ «Вимоги безпеки після закінчення роботи» повинен містити:

- порядок безпечного вимикання, зупинення, розбирання, очищення і змащення обладнання, пристроїв, машин, механізмів та апаратури;

- порядок здавання робочого місця;

- вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник після закінчення роботи;

- порядок повідомлення роботодавця про всі недоліки, що виявились у процесі роботи.

Розділ «Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях» повинен містити:

- відомості про ознаки можливих аварійних ситуацій, характерні причини аварій (вибухів, пожеж тощо);

- відомості про засоби та дії, спрямовані на запобігання можливим аваріям;

- порядок дій, особисті обов'язки та правила поведінки працівника при виникненні аварії згідно з планом її ліквідації;

- порядок повідомлення роботодавця про аварії та ситуації, що можуть до них призвести;

-відомості про порядок застосування засобів протиаварійного захисту та сигналізації.

При викладенні тексту інструкції необхідно керуватися такими правилами:

-текст інструкції повинен бути стислим, зрозумілим і не допускати різних тлумачень;

-інструкція не повинна містити посилань на нормативні акти, вимоги яких враховуються при її розробці. За необхідності ці вимоги відтворюються дослівно;

-треба вживати терміни і визначення, прийняті в Законі України «Про охорону праці», ДСТУ 2293-93 ССБП «Охорона праці. Терміни та визначення», ДК 003-95 «Державний класифікатор України. Класифікатор професій» та в інших нормативних актах; у тексті інструкції не допускається застосування не властивих для нормативних актів зворотів розмовної мови, довільних словосполучень, скорочення слів, використання різних термінів для одного поняття, а також іноземних слів чи термінів за наявності рівнозначних слів чи термінів в українській мові; допускається застосування лише загальноприйнятих скорочень і аббревіатур, а також заміна застосованих у даній інструкції словосполучень скороченням або аббревіатурою за умови повного відтворення цього словосполучення при першому згадуванні в тексті із зазначенням у дужках відповідного скорочення чи аббревіатури; у тексті інструкції слід уникати викладу вимог у формі заборони, а при необхідності слід давати пояснення, чим викликана заборона; не повинні застосовуватися слова «категорично», «особливо», «обов'язково», «суворо» та ін., оскільки всі вимоги інструкції є однаково обов'язковими; для наочності окремі вимоги інструкції можуть бути ілюстровані малюнками, схемами, кресленнями тощо; якщо безпека роботи обумовлена певними нормами (величини відстаней, напруги та ін.), то вони повинні бути наведені в інструкції.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження кваліфікаційної роботи є теоретичне узагальнення та розв'язання практичної проблеми, пов'язаної з використанням історико-культурних об'єктів у туризмі на прикладі Івано-Франківської області . Отримані результати наукового дослідження дають підстави для таких висновків:

У першому розділі було опрацьовано теоретико-методологічні засади дослідження історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області. У ході цього було визначено, що об'єкти є основною складовою культурного туризму, а також загальної спадщини. Спадщина- це широке поняття, яке охоплює ландшафти, історичні пам'ятки, природні та архітектурні об'єкти, а також аспекти біорізноманіття, колекцій, традицій та знань. Було виділено дві основні ідеї дослідження культурного туризму: локальну динаміку адаптації та присвоєння глобального явища та подвійного статусу культурного туризму, який спочатку розглядається як сфера багатогранної діяльності, яка втілює культуру туризму, відображаючи її локальні та глобальні виклики та проблеми.

Що щодо культурної спадщини Івано-Франківської області, то було виділено такі типи:

архітектурні пам'ятки: до цієї категорії входять старовинні церкви, костели, фортеці, палаці, замки та інші споруди, що мають велику історичну та архітектурну цінність.

культові споруди: це включає храми, монастирі та інші релігійні споруди, які відображають релігійне значення та культові традиції регіону.

музеї та виставкові центри: це місця, де зберігається та представляється науково-історична та культурна спадщина;

пам'ятки промислового та інженерного будівництва.

Детально розглянуто та описано найвидатніші об'єкти кожної групи. Після цього було опрацьовано статистичні дані щодо розподілу земель історико-культурного призначення в межах адміністративних районів Івано-Франківської

області. Було визначено, що існує великий не рівномірний розподіл між районами. Найбільшу частку має Косівський район, найменшу □ Богородчанський, значення якого дорівнює нулю.

При визначенні методології дослідження, можна сказати, що дослідження історико-культурних об'єктів вимагає застосування різноманітних методів, які допомагають розкрити їхню сутність, вивчити історичний контекст, культурні особливості та значення для суспільства. Найуживанішими є археологічні, етнографічні, візуальні, усні, писемні дослідження, архітектурний аналіз тощо.

Другий розділ роботи було присвячено дослідженню сучасного стану розвитку історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області. Для цього спершу було проаналізовано світовий досвід у використанні історико-культурних об'єктів. Це лише сучасні інструменти та вектори розвитку. можна зазначити про: створення інтегрованих підходів до управління та просування історико-культурних об'єктів, створення та розвиток культурного туризму, цифрові технології та використання віртуальної реальності для презентації історико-культурних об'єктів, створення Організації міст всесвітньої спадщини (ОВНС) та Програми «Європейське місто культури».

За сучасним станом більшість історико-культурних об'єктів Івано-Франківщини знаходяться у задовільному стані. В незадовільному технічному стані знаходиться 98 пам'яток архітектури. Найбільше їх в м. Івано-Франківську □ 21. Існують проблеми занедбаності, руйнації замкових споруд, байдужість суспільства та місцевих громад до відродження замків, як свідків багатогранної української історії та розвитку українського суспільства. На сучасному етапі замковий туризм в Україні розвинений на слабкому рівні. Така ситуація спостерігається через недостатню державну фінансову підтримку.

Визначено головні проблеми історико-культурних об'єктів: фінансування, відсутність облікової документації, недостатня увага до консервації, неправильне використання та забруднення, відсутність належної інфраструктури.

Щодо використання історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області, то вони використовуються при формуванні туристичних продуктів підприємств: турів та екскурсій. Також для їх просування туристичні підприємства області беруть участь у міжнародних виставках та форумах, які показують туристичну атрактивність, історичні та культурні пам'ятки, музеї, можливості для оздоровчого, дитячого, молодіжного і екотуризму, послуги готелів, ресторанів, перевізників. Варто зазначити, що позитивним моментом у розвитку історико-культурних об'єктів стало їх використання у проведенні весільних церемоній, знімання сюжетів, фільмів, проведення фотосесій. За кошти, вилучені від оренди об'єкта проводиться ремонт та реконструкція.

Розділ третій висвітлив потенціал розвитку історико-культурних цінностей в Івано-Франківській області. Це включає різні аспекти, такі як управління туризмом, залучення інвестицій, покращення інфраструктури, ефективне використання туристичних ресурсів, покращення якості послуг, диверсифікація пропозицій, розвиток робочої сили, міжнародна співпраця та дослідження ринку.

Також було наголошено на важливості інноваційних та інвестиційних програм у сприянні розвитку історико-культурних об'єктів. Було визнано, що глобалізація та прогрес у комунікації впливають на всі сфери суспільного життя, що призводить до інтеграції різних сфер і появи нових продуктів і послуг, які задовольняють потреби людей, що розвиваються. Вирішальну роль у просуванні історико-культурних об'єктів відіграють інноваційні інвестиційні програми, які забезпечують фінансову підтримку їх збереження, реставрації, реконструкції та популяризації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безручко Л.С. Оцінка історико-культурних ресурсів Турківського району Львівської області для потреб туризму. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 19. С. 94-100.
2. Братюк В.П. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. *Державне Управління. Туризм. Економіка*. 2014. С. 77-83.
3. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <https://ifstat.gov.ua/>
4. Гончаров О., Роїк Ю. Перспективи використання історико-культурних пам'яток регіонів України в туристичній галузі (на прикладі культурної спадщини міста Немирова Вінницької області). *Етнічна історія народів Європи*. №52 (2017):С. 67-71.
5. Гуменюк, Г. Історико-культурні пам'ятки Покуття: сучасний стан та перспективи використання в туризмі. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Туризм, 3(1),2020. С.104–114.
6. Данилюк В. Перспективи використання історико – культурних ресурсів в туристичній діяльності. *Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції “Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід”* : Зб. наук. Праць. Львів, 2020. 458 с.
7. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
8. Ісаєнко, М. М., Крупа, І. П. До питання збереження та використання історико-культурних пам'яток у туристичній сфері. *Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації* : тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 26–27 квіт., 2018 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 133-136.
9. Історико-культурні ресурси Івано-Франківської області. URL: <https://studfile.net/preview/9858107/page:3/>

10. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Конвенція Орг. об'єдн. націй з питань освіти, науки та культури від 16.11.1972 р. : станом на 4 жовт. 1988 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 17.05.2023).

11. Копієвська О.Р. Всесвітня культурна спадщина: регулювання міжнародним правом. Держава і право : зб. наук. пр. Культура України. Київ, 2006. Вип. 33. Юрид. і політ. науки. С. 25–30.

12. Лисий І. Туристична оцінка історико-культурного потенціалу замкових споруд Івано-Франківської області. *Схід*, 2016. (№7(139), С. 25–29.

13. Луговий, Б. Замковий туризм на Тернопільщині: проблеми та перспективи. Рекомендовано Вченою радою ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»(Протокол № 3 від 28.10. 2021 року), 222 с.

14. Максим'як Л. Охорона, збереження та використання пам'яток культурно–історичної спадщини Івано-Франківщини: пріоритети, проблеми й перспективи. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2018. Вип. 8. С. 340-350.

15. Маланюк Т. Запрошує Прикарпаття. Львів. : «Манускрипт-Львів» 2016. 128 с.

16. Манявський скит. URL: <https://skytmaniava.if.ua/>

17. Мартиненко І.Е. Конвенції ЮНЕСКО щодо захисту культурної спадщини: проблеми реалізації в національне законодавство. *Університетські Наукові записки*. 2007. № 2 (22). С. 386 – 395.

18. Мельник Н.В., Мельник А.В., Коцан Х.І. Інновації на ринку туристичних послуг як інструмент формування іміджу дестинації. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. Випуск 838, 2022. С. 20-27.

19. Мельничук О. Всесвітня культурна та природна спадщина як складова концепції загальної спадщини людства. *Право України*. 2003. №12. С. 93-97.

20. Музеї Івано-Франківської області. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/1041-32-museums-ivano-frankivsk-oblast.htm
21. Незюлик О., Завадовський Т., Каднічанський Д. Використання в туризмі палаців Івано-Франківської області. Вісник львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2016. Випуск 40. с. 171–177.
22. Офіційний сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації. URL: <https://www.if.gov.ua/>
23. Паньків Н. М. Туристичні ресурси Івано-Франківської області – як складова культурно-історичної спадщини території. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» .№ 14-15, 2022. С. 709-714.
24. Писарева, І. В., Рарог, А. В. Кінематографічний туризм, як перспективний напрям розвитку культурно-пізнавального туризму. *«Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному»*. 2020. С. 145.
25. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. К.: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
26. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III : станом на 1 січ. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
27. Савранчук Л. А. Перспективи залучення історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області у туристичну галузь краю. Вісник ДІТБ. Серія : Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. 2014. № 18. С. 136-142.
28. Савранчук Л. Про деякі перспективи залучення історико-культурних ресурсів Івано-Франківської області у туристичну галузь краю. Туризм і краєзнавство. 2015. С. 465-473.

29. Сіреджук П. Фортифікації Галицької Гуцульщини. Івано-Франківськ: Карпати, 2010. № 2. С. 197–204.
30. Сприяння розвитку культури в Україні: дослідження зв'язків культурно-мистецької сфери та туристичної привабливості територій– Режим доступу: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2020/10/povna-versiya.pdf>
31. Срібна К. Досвід організації замкового туризму у Чеській республіці. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Аксіологічні аспекти в розвитку науки та освіти Конін. Ужгород. Херсон. Кривий Ріг: Посвіт, 2018. С. 325-326
32. Стан довкілля Івано-Франківщини. URL: <https://nyznoverbizkaotg.dosvit.org.ua/news/stan-dovkilliya-ivano-frankivschini-2021-06-03>
33. Стан розвитку туризму в Івано-Франківській області. 2022 рік: здобутки і втрати у тилу. URL: <https://iftourism.com/news/article/na-prikarpatti-pidbili-pidsumki-rozvitku-turizmu-v-2022-roci>
34. Торопова, Д. Д. Підхід до забезпечення сталого розвитку підприємств туристичної індустрії України. Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2020/2021. № 72-73. С. 28-38.
35. Туристична Асоціація Івано-Франківщини. URL: <https://www.taif.org.ua/>
36. Хитра, О. Туристичний брендинг в умовах економіки вражень. *Економіка та суспільство*, 42. 2022 <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-64>
37. Храми Івано-Франківська. URL: <http://surl.li/ikzof>
38. Charte internationale du tourisme culturel URL: <https://www.icomos.org/fr/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/176-charte-internationale-du-tourisme-culturel>
39. ICCROM. URL: <https://www.iccrom.org/>

40. ICOM. URL: <http://www.icom.in.ua/>
41. ICOMOS. URL: <https://www.icomos.org/en>
42. Organization of World Heritage Cities. URL: <https://www.ovpm.org/>
43. Picard M. Bali. Tourisme culturel et culture touristique, Paris, L'Harmattan. 2022
44. Polyvach K., Cultural Heritage and its Influence on Development of Regions of Ukraine. Kyiv, 2012. 208 p.
45. Polyvach K., Cultural heritage and its influence on the development of regions of Ukraine (sociogeographical research). Kyiv, 2017. 24 p.
46. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex URL: http://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2021_01.pdf
47. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці. Навчальний посібник. Львів: Афіша, 2002. 320 с.
48. Закон України «Про охорону праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
49. Зацарний В. В. Охорона праці : навч. посіб. для дистанц. навчання / В. В. Зацарний, Р. В. Сабарно : відкр. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". К. : Ун-т "Україна", 2006. 303 с.
50. Основи охорони праці : навч. посібник / Г. Г. Гогіташвілі, В. М. Лапін. - 4-те вид., виправл. і доповн. К. : Знання, 2008. 302 с.
51. Пістун І. П., Березовецький А. П., Тимочко В.О., Городецький І. М. Охорона праці (гігієна праці та виробнича санітарія): навч. посібн. / за ред. І.П.Пістуна. Львів: Тріада плюс, 2017. Ч. I. 620 с.
52. Пістун І. П., Тимочко В.О., Городецький І. М., Березовецький А. П. Охорона праці (гігієна праці та виробнича санітарія) : навчальний посібник, за ред. І.П.Пістуна. Львів: Тріада плюс, 2015. Ч. II. 224 с.
53. Тимочко В.О., Березовецький А.П. та ін., Безпека життєдіяльності та охорона праці. Практикум. Навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2022. 376с.